

ΛΙΒΥΣΣΑ, ΔΑΚΙΒΙΖΑ, ΓΚΕΓΠΟΥΖΑ كبوزه

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΣΤΑΚΗΝΩΝ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΥΠΟ

Ξ. Α. ΣΙΔΕΡΙΔΟΥ

(Άνατύπωσις ἐκ τοῦ ΚΖ' τόμου τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου).

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

Τύποις ΑΔΕΛΦΩΝ ΓΕΡΑΡΔΩΝ

1900

ΛΙΒΥΣΣΑ, ΔΑΚΙΒΙΖΑ, ΓΚΕΓΠΟΥΖΑ (كبوذه)

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΣΤΑΚΗΝΩΝ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ύπο

Ξ. Α. ΣΙΔΕΡΙΔΟΥ

'Ανεγνώσθη ἐν τῇ ΑΣΚΤ' συνεδρίᾳ τῆς 18 Δεκεμβρίου 1895.

Α' ΛΙΒΥΣΣΑ*

Η Λίβυσσα ὄφελει τὴν ἐν τῇ ιστορίᾳ μνείαν κύτης εἰς διατημόν γεγονός ἐν ἔτει 183 π.Χ. ἐξέπνευσεν ἐν αὐτῇ καὶ ἐτρφῇ ὁ ἄχρι τότε μεγιστὸς τοῦ κόσμου στρατηγός, ὁ Καρχηδόνιος Ἀννίβας, ἐν ἡλικίᾳ ἐζήκοντα πέντε ἑτῶν.

* Εἰς τὰς ἡμετέρας διατριβὰς περιλαμβάνομεν καὶ εἰδήσεις καὶ κείμενα γνωστὰ τοῖς κεκτημένοις ιδίᾳς βιδλιοθήκας ἡ ἔργοιον μενοίς ἐκέντροις εὔμαιρουσ δημοσίων βιδλιοθηκῶν· βεβαίως ὑπὲρ τῶν τιούτων ἥρκειας μνεία τῆς εἰδήσεως ἡ παραπομπή εἰς τὸν συγγραφεας ἀλλ ἡμείς οὕτω πράττομεν, διότι ἔχουμεν δὲ ὅμινον τῆς ἐκπληρώσιν τοῦ σκοποῦ τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου, τῆς καλλιεργείας δηλούστι τῶν γραμμάτων καὶ ἐπιστημάτων ἀνὰ τὴν Ἀγαπολήν, ἵνα παντελῶς σχεδόν ἐλλείπουσι διδούσι τοις ἡμετέροις σπουδαῖς.

1. Visconti; Icon. Gr., τ. III, σελ. 279 [Paris 1819].

ἄσπονδος τῶν Ῥωμαίων πολέμοις. ἔτι καὶ μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τοῦ ἴδιου στρατοῦ, παντοιοτρόπως ἐνήργει ἐλπίζων καταλῦσαι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν καὶ ἐπιστρέψας μετὰ τοῦτο εἰς τὴν πάτριον γῆν, τὴν Καρχηδόνα, ἐκεῖ τὸν βίον τελευτῆσαι¹. ἀφ' οὐ δμως εἰδεν ἀποτύχοντα τὸν ἐξ ὑποκινήσεως αὐτοῦ κατ' ἐκείνων ἐγερθέντα βασιλέα τῆς Συρίας Ἀντίοχου, κατέργησε τὸ ὑστατὸν καὶ διῆγε παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Βιθυνίας Προυσίᾳ, ἐν γνώσει μὲν δυντῶν τῶν Ῥωμαίων, ἀλλὰ παρορώντων πλέον αὐτὸν διά τε τὸ γῆρας καὶ τῆς θέσεως τὸ ἀδύνατον καὶ ὡς ὑπὸ τῆς τύχης ἐρριμένον². ἐν τούτοις δμως ὁ Ἀννίβας, ὑποπτεύων αὐτούς, κατεσκευακὼς ἦν ὑπὸ τὴν κατοικίαν αὐτοῦ ἐπτὰ ὑπονόμους, ἔχοντας αὐτῷ μόνον γνωστὰς διαφόρους ἐξόδους, σπως ἐν ἀνάγκῃ

2. Πανσανίας Ἀρχαδ., IA', β'.
3. Πλούταρχος Βίοι, Φλαμ., κ'.

φύγη λάθρῳ δι'. αὐτῶν καὶ σωθῆ. "Ο, τι ὑπώπτευε καὶ συνέβη ἀφικνεῖται παρὰ τῷ Προυσίᾳ ἐκ Ῥώμης ἐπὶ πρεσβείᾳ ἑτέρων ὑποθέσεων ὁ Τίτος Κονίκηπος Φλαμινός, καὶ μανθάνει ὅτι διάχει παρ' αὐτῷ φιλοξενούμενος ὁ τοσαῦτα κατὰ τῆς ρωμαϊκῆς ἀρχῆς διαπραξάμενος ἀκατάλητος Ἀννίβας διεν ἀπαιτεῖ τὴν παράδοσιν αὐτοῦ. 'Ο Προυσίας, ὑπερασπίζων τὸν ικέτην αὐτῷ προσελθόντα καὶ φίλον ἥδη καταστάντα, παρακαλεῖ ἐν ἀρχῇ καὶ ἐκλιπαρεῖ τὸν ἄκαμπτον Τίτον σπως παραιτήσαται τῆς ἀξιώσεως ταύτης, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐνδιδώσων εἰς τὴν ἐπίμονον αὐτοῦ ἀπαίτησιν. Μαθών τοῦτο ὁ Ἀννίβας, φεύγει διὰ τῶν ὑπὸ τὴν κατοικίαν αὐτοῦ ὑπονόμων καὶ ἐντυχῶν βασιλικαῖς τοῦ Προυσίου φυλακαῖς, σύρει τὸ ξίφος, ἀναβαίνει ἐφ' ἵππου καὶ φεύγει πολλὰ στάδια προελθών. Κατὰ τὴν ξιρουλκίαν, τραύματος κατὰ τὸν δάκτυλον προσγενομένου, συνέβη αὐτῷ πυρετὸς καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐπῆλθεν ὁ Θάνατος, λέγει ὁ Πανσανίας, ἐν ὃ ἄλλοι μὲν ἀρχαῖοι ιστορικοὶ λέγουσιν ὅτι νοτοκόνησε, τὸ ὑπὸ τὸν λίθον τοῦ δακτυλίου αὐτοῦ φυλασσόμενον κώνειον πιῶν³ ἢ πιπίσκι, κατὰ τὸν βυζαντηνὸν χρονογράφον Μαλαλᾶν², τουτέστι πιπιλίσας, ὡς κώνων λέγομεν³, καὶ ἔτεοι ἄλλως, ὡς τὰς γνώμαχς ὁ Πλούταρχος ὡς ἔζης ἐναγράφει: «....ἔγνω [ῷ] Ἀννίβας δι' αὐτοῦ τελευτῶν» ἔνιοι μὲν οὖν λέγουσιν, ὡς ἱμάτιον τῷ τραχήλῳ περιβάλλων, καὶ κελεύσας οἰκέτη θρισθεντα κατὰ τὸν λινίου τὸ γόνυ, καὶ σφοδρῶς ἀνακλάσαντα, συντεῖνκι καὶ περιστρέψαι, μέχρις οὐ ἐκθίψαι τὸ πνεῦμα διαφθείροιεν αὐτὸν· ἔνιοι δέ, μιμησάμενον Θεμιστοκλέα καὶ Μίδαν, αἴμα ταύρειον πιεῖν· Λίβιος δέ φησι φάρμακον ἔχοντα κεράσαι, καὶ τὴν κύλικα δεξάμενον εἰπεῖν· «Ἀναπαύσωμεν ἥδη ποτὲ τὴν πολλὴν φροντίδα Ρωμαίων, οὐ μαρδὸν ἡγήσαντο καὶ βαρόν, μισουμένον γέροντος ἀναμεῖναι θάνατον· οὐ μὴν οὐδὲ Τίτος ἀξιοζήλευτον ἀποστεῖται νίκην, οὐδὲ τῶν προγόνων ἀξίαν, οὐ Πύρρῳ πολεμοῦντι καὶ κρατοῦντι τὴν μέλλουσαν ὑποπέμψαντες κατεμήνυσαν φραμακείαν». 'Ο Πλούταρχος προστιθησι καὶ ταῦτα: «Ἀ-

1. Εὐτρόπιος Δ', κεφ. 11.—Iustinus; XXIII, IV, 8.—Sext. Aur. Victor; de v. ill., XLII.—Τέτιζης Χιλ., 1,27.—Livius; XXXIV, 51.—C. Nepos; Ann. VII.—Ζωραq. Θ', κα'.—N. Βλεμμάδης παρὰ Migne P. G., τ. 142 στ. 641, 671.

2. Μαλαλᾶς Χρον., σελ. 88 [ἴσδ. Βενετ.].
3. Κοραῆς Ἀτακτα, τ. Δ', ἐν λ. Πιπιλίσω.

Ἐλλ. Φιλ. Σύλλογος

παγγελμέντων τούτων εἰς τὴν σύγκλητον οὐκ ὀλίγοις ἐπαγγέλλονται ἐδοξεῖν ὁ Τίτος, καὶ περιττὸς ἄγαν καὶ ώρος, ὡσπερ ὅρνιν, ὑπὸ γῆρας ἀπτηνα καὶ κόλουρον, ἀρειμένον ζῆν γειρόθη, τὸν Ἀννίβαν ἀποκτείνας, οὐδενὸς ἐπείγοντος, ἀλλὰ διὰ δόξαν, ὡς ἐπώνυμος τοῦ θυνάτου γένοιτο.... "Ενιοί φασι τὸν Τίτον οὐκ ἀρέσκει τοῦ ταῦτα πρᾶξαι, πεμφθῆναι δὲ πρεσβευτήν.... οὐδὲν ἄλλο τῆς πρεσβείας ἔχοντος ἔργον ἢ τὸν Ἀννίβου θάνατον¹.

Οὗτος ἡ ἄλλως ὁ Ἀννίβας διέφυγε μὲν τὴν αἰγαλωσίαν, εὑρεν δμως τὸν θάνατον ἐν τῷ περὶ οὐ ἡμίν ὁ λόγος χωρίω, τῇ Λιβύσσῃ, οὗτον καλουμένων ἀπὸ τοῦ παραρρέοντος ποταμοῦ Λιβύσσου, κατὰ τὸν Απιανόν, οὐδὲν λέγοντα περὶ τῆς τοιαύτης τοῦ ποταμοῦ ὄνοματίας. 'Ο νεκρὸς τοῦ Ἀννίβου ἐτάρῃ ἐν δικτεπνευκώς ἔτυχε τόπῳ, πρὸς ἐκπλήρωσιν, φύνεται, τοῦ χρησμοῦ, ὃν ἔξηνεγκε περὶ αὐτοῦ ὁ Αμμων Ζεύς:

«Λίβυσσα κρύψει βῶλος Ἀννίβα δέμας».

'Αλλ' ἀφ' οὐ ὁ Ἀννίβας, νομίζων δτι Λίβυσσαν ὁ χρησμὸς ἐνόει τὴν γενέτειραν χώραν, τὴν Λιβύην, ἀπέρευγε τὴν εἰς Καρχηδόνα κάθιδον, πῶς εἰχε τὰς διατριβάς, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος, ἐν χωρίῳ φέροντι τὸ ἀπαίσιον τοῦ χρησμοῦ ὄνομα; πῶς ἔξελες κατοικίαν, ὡφ' ἦν μάλιστα κατεσκευακώς ἦν ἐνεκά ύποψιῶν ἐπτὰ μυστικὰ ὑπονόμους, παρακειμένην εἰς παρεμφερεῖ κλήσιν φέροντα ποταμὸν καὶ χωρίον, ἔστω καὶ ἐν ὑποτεθώσιν ἀπέχοντα κατοικίαν· Εἰς ἔξηγησιν τῆς ἀπορίας ἡμῶν δύο εἰκασίας εύρομεν· ἢ ὁ χρησμὸς ἐπλάσθη ἀπὸ τοῦ ὄνοματος τοῦ χωρίου, ἐν διηπῆλθεν ὁ θάνατος τοῦ ἀνδρός, ἢ τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου ἐλήρθη ἀπὸ τοῦ φερομένου χρησμοῦ καὶ πρὸς ἐπαγγέλθευσιν αὐτοῦ· τὴν πρώτην εἰκασίαν ἡμῶν νομίζομεν μῆλλον πιθανήν· ἔχει δευτέρα εἰκασία γείνη δεκτή, πῶς ἐκκλείτο πρότερον τὸ χωρίον εἰπεῖν οὐκ ἔχομεν.

Σιγῇ τῶν συγγραφέων ἀγνοοῦμεν οἵας ταῦτας ἡξιώθη ὁ μέρας ἀνήρ· γινώσκομεν δτι ὁ νεκρὸς κατατεθεὶς ἐν λιθίνῃ λάρνακι ἐτάρῃ ἔνθα ἐξέπνευσε· καθ' ἀ δέ λέγει ὁ Σέξτος Αὐρηλίος Βίκτωρ, μέχρις αὐτοῦ (τῶν μέσων περίπου τοῦ τετάρτου ἀπὸ Χριστοῦ αἰώνων) ἀνεγινώσκοντο ἐπὶ πλακὸς HANNIBAL HIC SITUS EST, ἦτοι ENΘΑΔΕ KEITAI Ο ANNIBAS².

1. Πλούταρχος ἔνθ' ἀν., κ'—κα'.

2. Sext. Aur. Victor; ἔνθ' ἀν.

Η ἀπλότης αὕτη τοῦ ἐπιτυμβίου τοῦ μεγάλου στρατιωτικοῦ ἡρωος τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὴν ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ φιλόσοφον ἐκείνην τοῦ Ιουβεραλίου σάτυραν, τὴν ἔξυμνούσαν, ἥμα δὲ καὶ διασύρουσαν, τὸ τέκνον τῆς Καρχηδόνος «Ἴδε, λέγει, τί τοῦ Ἀννίβου ὑπολείπεται καὶ εἰπὲ ἡμῖν τοῦ μεγίστου ἐκείνου στρατηγοῦ τὰ λείψανα ποιὸν ἔχουσι βάρος. Πολὺ στενὸν θέατρον καὶ στάδιον δράσεως ἔθεωρησε τὴν Ἀρρικήν, τὴν ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὥκεινοῦ μέχρι τῶν θερμῶν ὑδάτων τοῦ Νείλου· εἰς τὴν Αἰθιοπίαν, εἰς πολλὰς ἄλλας χώρας, πλήρεις ἐλεφάντων, προστιθησι καὶ τὴν Ισπανίαν, καὶ ἐπειτα διαβάσινε τὰ Πυρηναῖα ὅρη· ἡ δύσις ἀντιτάσσει αὐτῷ τὰς χιόνας τῶν Ἀλπεων· ἀλλ' αὐτὸς δὶς δέξους τοὺς πάγους διαλύει, τὸ δ' ὅρος ἀνοίγνυται· κυριεύει τὴν Ἰταλίαν καὶ ἀνέψιας χωρεῖ ἐμπρός. Εάν, λέγει, μὴ θραύσωσιν οἱ Καρχηδόνοι μον τὰς πύλας τῆς Ρώμης, ἔαν μὴ στήσωσιν ἐν μέσῳ τῶν προαστείων αὐτῆς τὰ ἐμβλήματά μου, οὐδὲν ἔποιξα. Ἀναμείνωμεν ἐν τούτοις τὸ ἀποτέλεσμα· ὃ πεπρωμένον! ἡτήθη τέλος, ἔρυγεν, ἔκωρίσθη· ἴδου αὐτός, ὁ διάσημος, ὁ ἀπαρχύμιλλος ἀνήρ, ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ τῆς θύρας τῶν ἀνακτόρων βασιλέως τινὸς καθήμενος· ἀναμένει ἔως διου δόξη τῷ βασιλεῖ τῆς Βιθυνίας ἡ ἀπὸ τῆς κλίνης ἐξέγερσις· ὁ δὲ κατακτητὴς οὗτος, ὁ ἄνω κάτω τὸν κόσμον ἐνεγκών, οὐ βέλει, οὐ ξίφει, οὔτε λίθῳ καν ἀπέθανε· τὸ οὐδὸν δικτύλιον αὐτοῦ δηλητήριον ἐξεδίκησεν ἡμᾶς ὑπὲρ τοῦ ἀρθόνου αἰματος τοῦ ἐν Κάνναις ἐνεκεν αὐτοῦ ρέυσαντος. Μωρέ! Διεσκέλισας τὰ ἄγρια Ἀπέννινα ὅρη δύπας διασκεδάζωσι τὰ τέκνα ἡμῶν γελοιογραφοῦντα τυφλὸν στρατηγὸν ἀλαλάζοντα ἐπὶ ἐλέφαντος! Θάρρε! τὰ κατορθώματα ταῦτα ὑλην παρέξουσι τοῖς σπουδασταῖς τῆς Ρώμης, καὶ σὺ ἔσει ὑπόθεσις ῥητορικῶν ἀπαγγελιῶν»¹.

Ἐκ τῶν σγετικῶν χωρίων τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἔχειται ὅτι ἡ Λιβύσσα [παρὰ Πτολεμαῖον Λίβισσα] ἦν οὐ μεγάλη τις κώμη, μεσόγειος², πλησίον θινάδους ἐπὶ θαλάσσῃ τόπου³: καὶ ποταμοῦ καλουμένου Λιβύσσου, ἐπὶ πεδιάδος⁴, ἐν τοῖς ὄροις τῶν Νικομη-

δέων¹, μόνος ὁ πολυίστωρ Ἀλέξανδρος λέγει αὐτὴν ὡρισμένως «ἐπιθαλάττιον ορούριον»². Ἐπὶ τῶν μαρτυριῶν τούτων ἐρειδόμενος ὁ ἐκ τῶν γεωγράφων τοῦ IZ' αἰώνος *Cellarius*, γνωματεύει ὅτι μικρὸν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, τρία ἡ τέσσαρα μίλια, ἀπείχειν ἡ Λιβύσσα³. τὴν γνώμην ταύτην ἐπιδοκιμάζει καὶ ὁ Ἀγγλος πειτηγῆτης (1840) *Ainsworth*⁴: καὶ τοι δὲ ἐκ τῆς φράσεως τοῦ Πλίνιου (63—79 μ. Χ.) «ὑπῆρξε καὶ Λίβυσσα κώμη, ἔνθα νῦν μόνον διά τάφος ἐστι τοῦ Ἀννίβα» εἰκάζομεν ὅτι ἡ ἐνηργασίμηνή κώμη ἐπὶ τοῦ συγγραφέως τούτου, ἐν τούτοις εὐρίσκομεν μνείαν αὐτῆς τε καὶ τοῦ τάφου παρὰ διαφόροις συγγραφεῦσι τοῦ τετάρτου αἰώνος ἀπὸ Χριστοῦ⁵, καθὼς καὶ ἐν τοῖς ἀρχαίοις Οδοιποριοῖς, σημειουμένοις αὐτὴν ὡς σταθμὸν καὶ κατάλυμα [mansio]⁶,

1. Εὐτρόπιος ἔνθ' ἀν. Ὁ Πανσανίας, ἔνθ' ἀν., λέγει: «τὸ δὲ γωρίον . . . καλοῦσιν οἱ Νικομῆδεις . . .»

2. Στέφανος Βυζάντιος ἐν λ. Λίβυσσα.

3. *Cellarius*; Not. orb. ant., τ. II. σελ. 256—257.

4. W. F. Ainsworth, Trav. et res. in Asia Minor; τ. I. σελ. 20 [Ἑκδ. 1842].

5. Αμμ. Marcel. σελ. 219, ἔκδ. Παρισίων.—Λιβάνιος π. τ. ἡ. τόγης, σελ. 55 τοῦ Α' τόμου [Ἑκδ. 1791, Altenberg].

6. «Ἡτοι ταχυδρομικὸν καὶ ὁδοιπορικὸν σταθμὸν· ἡ πρώτη σύστασις τῆς ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας ἀναφέρεται εἰς τὸν Αἴγυοντον [Σουετώνιος Αὔγ., κεφ. 49], ἐκτιθεμένης διὰ τῶν ἔξης οὐπὸ τοῦ Προκοπίου [Ἀνέκδ. § 3]: «Οἱ μὲν γάρ Ρωμαίων αὐτοκράτορες ἐν τοῖς ἄνω γρόνοις γεγενημένοι προνοήσαντες ὅπως ἀπαντάτε σφίσιν ἐπαγγέλλοιτο τάχιστα καὶ μηδεμιᾶς διδότω μελλήσει, τά τε πρὸς τῶν πολεμίων ἐν γώρᾳ ἐκάστη ἔμπιπτοντα καὶ ταῖς πόλεσι κατὰ στάσιν ἢ ἀλλο τι ἀπὸ οποιον συμβαίνοντα πάθος, τά τε πρὸς τῶν ἀργόντων καὶ τῶν ἀλλών ἀπάντων πανταχόθεν πρασσόμενα τῆς Ρωμαίων ἀρχῆς, ὅπως τε οἱ τούς φόρους παραπέμποντες τοὺς ἐπετίους διατοζίοντο βραδήτης τε καὶ κινδύνου γωρίς, δημάσιον δέντινα πανταχόστε πεποίηντο δρόμον τρόπω τοῦδε· ἐς ἡμέρας δόδον εὐζώνω ἀνδρὶ σταθμοὺς κατεστήσαντο, πή μὲν ὄχτω, πή δὲ τούτων ἐλάσσους, οὐ μέντοι ἡσσον ἐκ τοῦ ἐπὶ πλείστον ἡ κατὰ πέντε· ἵπποι δὲ ἵσταντο ἐς τεσσαράκοντα ἐν σταθμῷ ἐκάστῳ· ἵπποι δὲ κατὰ λόγον τοῦ τῶν ἵππων μέτρου ἐτετάχατο ἐν πᾶσι σταθμοῖς· συγκαίς δὲ ἵππων δοκιμωτάτων ὄντων διαδοχαῖς ἐλαύνοντες ἀεὶ οἶστερ ἐπίκειται τὸ ἔργον τοῦτο, δέκα τε, ἄν οὖτα τύχοι, δόδον ἡμερῶν ἀμείσοντες ἐν ἡμέρᾳ μιῇ ἐπρασσον ἀπαντάσσα μοι ἀρτίως δεδήλωται, πρὸς δὲ καὶ οἱ τῶν χωρίων πανταχῇ κύριοι, ἄλλως τε καὶ ἐν μεσογείοις ταῦτα ἐτύγχανον, εὐδαιμονέστατοι ἐπ' αὐτοῖς ἐν τοῖς μάλιστα ἡσαν...» Εἰς τοὺς σταθμοὺς

ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Χαλκηδόνος εἰς Νικομήδειαν, μετὰ τὸ Παντείγιον καὶ τὸ Ποντανόν¹, εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Χαλκηδόνος 36—39 ρωμαϊκῶν μιλίων, περιορίζομένων διὰ τῶν καταμετρήσεων τοῦ *Lapie* εἰς 29—33 μόνον².

Ἐπιλέγοντες δὲτι ἐν τοῖς καταλόγοις τῶν ἐπισκοπῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μηνούνεται ἐπισκοπὴ Λιβύσσου, ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Μύρων τῆς Λυκίας³, ἀπαντῶσα ἐν ἐγγράφῳ τῶν ἀρχῶν τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰώνος ὑπὸ τίτλον Μάκρης καὶ Λιβύσσου⁴, ἔτι δὲ καὶ ἀλλή ἐπισκοπὴ Λιβύσσου ὑπὸ τὴν μητρόπολιν τῆς ἐν Γαλατίκ Πεσσινοῦντος⁵, καὶ δὲτι ὁ κάτοικος τῆς Λιβύσσης λέγεται

Διβυσσαῖος¹, πέρας τιθέμεθα εἰς τὰς ἴστορικὰς περὶ Λιβύσσης ἐρεύνας, καὶ ἐπιλαμβανόμεθα τῶν περὶ Δακίβιζης.

Β' ΔΑΚΙΒΙΖΑ

Τὸ τοπικὸν τοῦτο ὄνομα ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς βυζαντῖνοις ἴστοριογράφοις ὑπὸ τοὺς ἔξης τύπους καὶ γραφάς:

ἡ Δακίβιζα, παρὰ Προκοπίῳ, Μαλαλῆ καὶ Καρτακοῦντηρ¹

ἡ Δακίβιζα, παρὰ Εφραμίῳ, Ἀρροπολίῃ, Παχνημέραι καὶ Αρωνύμῳ (Σάθα, M. B. τ. Z').

ἡ Δακίδιζα, παρὰ Σφέζομενῷ καὶ Ζωραρῷ²

ἡ Δακίδιζος, παρὰ Σωκράτει, N. Χωνειάτη, K. Προφρυγοεντήρῳ καὶ Νικηφόρῳ Καλλίστορ³

τὰ Δακίβιζα, παρὰ Γ. Αμαρτωλῷ⁴

τὰ Δακίδιζα, παρὰ Κωδινῷ καὶ Κεδρηρῷ, καὶ

τὰ Δακίδιζα, παρὰ Θεοφάνει, οὐ τὰ διάφορα γειρόγραφα φέρουσιν ἐν πτώσει γενικὴ Δακίζων Δακίδιοντος καὶ Δακίοντος. Τῶν διαφόρων τούτων τύπων καὶ γραφῶν προτιμῶμεν τὴν ἀπλουστέραν, τὴν Δακίβιζαν, καὶ ταύτης χρήσιν ποιήσομεν ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτη.

Ἡ Δακίδιζα ἡτο παράλιον χωρίον τῆς Βιθυνίας, κατὰ μέσον τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου⁵, καὶ ἐπίνειον⁶, ἡ ἐμπόριον⁷ ὀφειλεῖ δὲ κυρίως καὶ κατὰ πρώτον τὴν ἴστορίαν μνείαν αὐτῆς εἰς γεγονός ἀνήκον εἰς τὸ μαρτυρολόγιον τῶν ὑπὲρ τῶν ὄρθοδόξων δογμάτων τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀγωνιστῶν· βασιλεύοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ ἀρειανόρχορον Οὐάλεντος, οἱ Ἀρειανοὶ διέπραττον τὰ χειρίστα κατὰ τῶν ὄρθοδόξων· φαίνεται δὲ διὰ τοῦ Λιβάνου⁸ εἰς Νικομῆδειαν διέπεινται τοῦ Λιβάνου⁹ τοῦ Λιβύσσου¹⁰ τοῦ Λιβύσσου¹¹ τοῦ Λιβύσσου¹² τοῦ Λιβύσσου¹³ τοῦ Λιβύσσου¹⁴ τοῦ Λιβύσσου¹⁵ τοῦ Λιβύσσου¹⁶ τοῦ Λιβύσσου¹⁷ τοῦ Λιβύσσου¹⁸ τοῦ Λιβύσσου¹⁹ τοῦ Λιβύσσου²⁰ τοῦ Λιβύσσου²¹ τοῦ Λιβύσσου²² τοῦ Λιβύσσου²³ τοῦ Λιβύσσου²⁴ τοῦ Λιβύσσου²⁵ τοῦ Λιβύσσου²⁶ τοῦ Λιβύσσου²⁷ τοῦ Λιβύσσου²⁸ τοῦ Λιβύσσου²⁹ τοῦ Λιβύσσου³⁰ τοῦ Λιβύσσου³¹ τοῦ Λιβύσσου³² τοῦ Λιβύσσου³³ τοῦ Λιβύσσου³⁴ τοῦ Λιβύσσου³⁵ τοῦ Λιβύσσου³⁶ τοῦ Λιβύσσου³⁷ τοῦ Λιβύσσου³⁸ τοῦ Λιβύσσου³⁹ τοῦ Λιβύσσου⁴⁰ τοῦ Λιβύσσου⁴¹ τοῦ Λιβύσσου⁴² τοῦ Λιβύσσου⁴³ τοῦ Λιβύσσου⁴⁴ τοῦ Λιβύσσου⁴⁵ τοῦ Λιβύσσου⁴⁶ τοῦ Λιβύσσου⁴⁷ τοῦ Λιβύσσου⁴⁸ τοῦ Λιβύσσου⁴⁹ τοῦ Λιβύσσου⁵⁰ τοῦ Λιβύσσου⁵¹ τοῦ Λιβύσσου⁵² τοῦ Λιβύσσου⁵³ τοῦ Λιβύσσου⁵⁴ τοῦ Λιβύσσου⁵⁵ τοῦ Λιβύσσου⁵⁶ τοῦ Λιβύσσου⁵⁷ τοῦ Λιβύσσου⁵⁸ τοῦ Λιβύσσου⁵⁹ τοῦ Λιβύσσου⁶⁰ τοῦ Λιβύσσου⁶¹ τοῦ Λιβύσσου⁶² τοῦ Λιβύσσου⁶³ τοῦ Λιβύσσου⁶⁴ τοῦ Λιβύσσου⁶⁵ τοῦ Λιβύσσου⁶⁶ τοῦ Λιβύσσου⁶⁷ τοῦ Λιβύσσου⁶⁸ τοῦ Λιβύσσου⁶⁹ τοῦ Λιβύσσου⁷⁰ τοῦ Λιβύσσου⁷¹ τοῦ Λιβύσσου⁷² τοῦ Λιβύσσου⁷³ τοῦ Λιβύσσου⁷⁴ τοῦ Λιβύσσου⁷⁵ τοῦ Λιβύσσου⁷⁶ τοῦ Λιβύσσου⁷⁷ τοῦ Λιβύσσου⁷⁸ τοῦ Λιβύσσου⁷⁹ τοῦ Λιβύσσου⁸⁰ τοῦ Λιβύσσου⁸¹ τοῦ Λιβύσσου⁸² τοῦ Λιβύσσου⁸³ τοῦ Λιβύσσου⁸⁴ τοῦ Λιβύσσου⁸⁵ τοῦ Λιβύσσου⁸⁶ τοῦ Λιβύσσου⁸⁷ τοῦ Λιβύσσου⁸⁸ τοῦ Λιβύσσου⁸⁹ τοῦ Λιβύσσου⁹⁰ τοῦ Λιβύσσου⁹¹ τοῦ Λιβύσσου⁹² τοῦ Λιβύσσου⁹³ τοῦ Λιβύσσου⁹⁴ τοῦ Λιβύσσου⁹⁵ τοῦ Λιβύσσου⁹⁶ τοῦ Λιβύσσου⁹⁷ τοῦ Λιβύσσου⁹⁸ τοῦ Λιβύσσου⁹⁹ τοῦ Λιβύσσου¹⁰⁰ τοῦ Λιβύσσου¹⁰¹ τοῦ Λιβύσσου¹⁰² τοῦ Λιβύσσου¹⁰³ τοῦ Λιβύσσου¹⁰⁴ τοῦ Λιβύσσου¹⁰⁵ τοῦ Λιβύσσου¹⁰⁶ τοῦ Λιβύσσου¹⁰⁷ τοῦ Λιβύσσου¹⁰⁸ τοῦ Λιβύσσου¹⁰⁹ τοῦ Λιβύσσου¹¹⁰ τοῦ Λιβύσσου¹¹¹ τοῦ Λιβύσσου¹¹² τοῦ Λιβύσσου¹¹³ τοῦ Λιβύσσου¹¹⁴ τοῦ Λιβύσσου¹¹⁵ τοῦ Λιβύσσου¹¹⁶ τοῦ Λιβύσσου¹¹⁷ τοῦ Λιβύσσου¹¹⁸ τοῦ Λιβύσσου^{119</}

τοσούτων σεβαστῶν ἀνδρῶν, μετριάσας δῆθεν τὴν ποινήν, κατεδίκασεν εἰς ὑπερορίαν φυγήν· ἐπιθέσας ἐπομένως αὐτοὺς εἰς πλοῖον, προσέταξεν εἰς τοὺς ναύτας αἴπειδὸν κατὰ μέσον γένωνται τοῦ πελάγους ὑφάψαι τὸ πλοῖον· ἵνα τὸν τρόπον τοῦτον ἀποθανόντες μὴ ἔξωσι τοὺς κηδεύοντας· ταῦτα ἐγίνοντο· καὶ ἀναγθέντες, κατὰ μέσον τοῦ Ἀστακηνοῦ πελάγους γενόμενοι, ποιοῦσι τὸ προσταχθέν, εἰς ἔτερόν τε παρεπόμενον ἀκάτιον μεταβάντες ἀπεχώρησαν, τὸ πλοῖον ὑφάψαντες. Συμβήνη δὲ ἄνεμον πλεῖν ἀφηλιώτην σφοδρόν, ἔξωθενται, ἐπὶ πολὺν καιομένην ἡ ναῦς· ὥστε τάχιον μὲν τὴν ὄρμὴν ποιεῖσθαι, διαρκέσαι δὲ ἔχοι τοῦ ἐπινείου, ὡς προσωνυμία Δακίδιος, κακεῖ τελείως σὺν τοῖς ἀνδράσιν ἀναλωθῆναι¹. Εἰς τὴν ἀφῆσην ταύτην προστίθησιν ὁ Σωκράτης καὶ τὰ ἐπόμενα· «Τοῦτο σύν ἀτιμώρητον ἔλεγον γεγενῆσθαι πολλοῖ· λιμὸν γὰρ σύντονον ἐπισυνέθη γενέσθαι περὶ τὰ Φρυγῶν ἔθνη, ὡς ἀνάγκην ἔχειν πρὸς ὅλιγον τῆς γράφας ἀπανίσταθαι τῶν ἐνοικούντων τοὺς πλείονας καὶ καταφεύγειν ἐπὶ τὸ Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀλλας ἐπαρχίας». Τὴν μηνήν τῶν μαρτύρων τούτων γεραίρει ἡ ὄρθοδοξος Ἐκκλησία τὴν πέμπτην Σεπτεμβρίου².

Ἐν δὲ οἱ διάφοροι συγγραφεῖς ἔν τε τῇ ἀφῆσει τοῦ γεγονότος, ἔν τε τῷ ἀριθμῷ τῶν μαρτύρων σχεδὸν ὁμοφωνοῦσιν, ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἀλλως ἀφηγεῖται τὸ συμβάν, λέγων ἔνα μόνον πρεσβύτερον ἐπιθέσαντα, καὶ πυρὶ τελειώθεντα· ἡ ἀξία λόγου ἀφῆσης ἔχει ὡς ἔξης· «Ναῦς φόρτον ἔχουσα τῶν πρεσβυτέρων ἔνα, καὶ τοῦτον οὐδὲ ὑπὲρ κακοῦ τινος, ἀλλ' ὑπὲρ πίστεως κινδυνεύοντα, κατὰ πελάγους ἀρίσται, οὐχ ἔνα σφῆτη τὸν ἐπιθέτην, ἀλλ' ἔνα ἀπολέσῃ. Καὶ ὁ φόρτος πρόθυμος εὐσέβης γάρ· καὶ πῦρ τῷ φόρτῳ συνέμπορον· καὶ τρυφῇ τὸ κακινὸν τῆς κολά-

1. Σωκράτης ἔνθ' ἀν.—Σονίδας· ἐν λ. Ονάλης.—Σωζόμενός ἔνθ' ἀν.—Θεοφάνης· ἔτ. 5862.—Λέων Γραμμ. σελ. 99.—Χορεάτης· Thes. orth. fidei, V, 34.—Ἐφραίμος· στή. 533—536.—Ζωναρᾶς· XIII, ἕτ.—Κεδρηνός· σελ. 311, E. R.—Θεοδώρητος· Ἐκκλ. ἴστ., Δ', κα', οὗτος οὐ προστομισθέντας τῇ ἡπειρῷ λέγει, ἀλλ' ὅτι οἱ ἐν τῷ πλοιῷ «πυρὶ καὶ θαλάσσῃ μεγάλην ἀδοῖς σταύλους, ἐν τοῖς ὄποιοις πάντοτε εὑρίσκοντο ἵπποι· καὶ ἡμίονοι, καὶ καταλύματα, ἐν οἷς ἀνεπαύοντο εἴτε κατέλυον οἱ ὄδοι· πόροι· ἡ συντήρησις τούτων ἦν εἰς βάρος τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ ὅσοι εἶχον συστατικὰ γράμματα τοῦ αὐτοκράτορος δωρεὰν

2. Νοεδόμος· Συναξαριστής, Σεπτεμβρίου ε'. «Ἐν σημειώσει εἰς τὴν καθ' Σεπτεμβρίου περιττῶς, λέγει, τὰ Μηναῖα φέρουσι τὸ συναξήσιον τῇ ἡμέρᾳ ταῦτη.

1. Γρηγόριος Θεολόγος· λόγος πρὸς Ἡρῶνα· παρὰ Migne, P. G., τάμ. 35, στήλη 1212.

2. Εἰς τὸν «συντακτήριον εἰς τὴν τῶν ρυ' ἐπισκόπων παρουσίαν» Migne, P. G., τ. 36, στ. 485, § κτ'.

ἐλάχιστον τὰ χρειώδη αὐτοῖς¹. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς κακίζεται ὑπὸ τοῦ Προκοπίου διότι «τὸν ἐκ Καλγηδόνος ἄχρι ἐς Δακίηζαν καθειλῶν δρόμον ἡγάπατε πάντας ἐκ Βυζαντίου εὐθὺς ἄχρι ἐς τὴν Ἐλευνούπολιν οὕτι ἐθελουσίους ναυτιλίεσθαι»². Μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰω. Λυδοῦ κατάργησις γενικὴ τῶν ταχυδρομικῶν ἵππων ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ἀλλὰ ταῦτης αἵτιος λέγεται Ἰωάννης ὁ Καππαδόκης «οἱ πλατύγυνθοι... ἀναπείσας τὸν ὄμογονιον καὶ ὄμόψυχον τῆς αὐτοῦ βδελυρίας ὑπαρχον, περιττὴν εἰναι διαγνοὺς τὴν τῶν δημοσίων ἵππων ὑπηρεσίαν, οὐ συνορῶν ὁ Νιόβης αὐτῆς λιθωδέστερος τὸ τοῦ πράγματος χρήσιμον· ὁ δὲ ὑπαρχος, ἀγνοούσης τῆς βασιλείας (πῶς γὰρ ἐνεδίδου τοῖς κοινοῖς ἀτυχήμασι;) καὶ ταῦτην τὴν ὅψιν τῆς πολιτείας ηφάντισεν»³. Ἀναμοριθόλως ἡ ὄδος παρέμεινε καὶ οἱ σταῦλοι καὶ ἵπποι ἀνασυνεστήθησαν ἐν τοῖς ἐφεξῆς γερόνοις, ἀφ' οὐ ὁ Καρτακούηρὸς μέμνηται τῶν ἵππων τῶν τρεφομένων ταχυδρόμων (I, νη'). Κωνσταντῖνος δὲ Προφρογέννητος ἐν τῇ Ἐκθέσει τῆς βασιλείου τάξεως εἰς τὸ κεράλαιον «ὅσα δεῖ παραρυτάτειν πρεσβευτοῦ μεγάλου ἐρχομένου Περσῶν» λέγει τὰ ἔξης, δεικνύντα τὴν χρῆσιν τῆς ὄδου· «Χρὴ δὲ αὐτῷ [τῷ πρεσβευτῇ] καὶ ζῷα εὔτρεπτοισθαι· ἐν Έλευνοπόλει καὶ δρόμωνας, ἵνα, εἴτε βούλεται πεζῇ ἀπέλθῃ ἐπὶ Νικομήδειαν, εἴτε βούλεται δρόμωσιν ἀπιτερόσαρῃ· καὶ ἐν Δακίηζῃ δὲ πάντες γῆρας εὐτρεποισθῆναι καὶ ἵππους καὶ ζῷα, ἵνα δέξωνται αὐτὸν καὶ ἀγάγωσι μέχρι Καλγηδόνος»⁴....» Οἱ Ρεῖσκοι, ὁ πρώτος ἐκδότης τοῦ σπουδαίου τούτου συγγράμματος τοῦ Προφρογεννήτου, μονολεξεὶ ἀναγγὺς ἐνδακιδίζη ἐσημεῖώσει τὰ ἔξης· «οὐτῶς· ενδακιδίζηται εἰς ταῖς μεμβράναις· ἐάν ὅμως διορθωθῇ «ἔνθα καὶ δίζηται», μεταχροασθήσεται [λατινιστὶ] ubi tantum voluerit. Σπανιώτερόν ἐστι τὸ ἥμα δίζεοθαι, quædere, cuperere, καὶ σχεδὸν ποιητικόν· ἀλλ' οἱ ποιηταὶ παρήνειρον ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτῶν τῆς κοινῆς

1. Lebeau; Hist. du Bas-Empire, βιβλ. XXV, κεφ. LXVIII.—Χρυσόστομος· ἔνθ' ἀν.

2. Προκόπιος· Ἀνέκδ. § λ. — Λέων ὁ Γραμμ. σελ. 94, ἔκδ. Βόννης, λέγει ὅτι Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης ἰδιώτεν ἐκ τοῦ δημοσίου δρόμου «καμῆλους, βύας, ὄνους καὶ ήμιόνους· μόνους δὲ τοὺς ἵππους τῷ δημοσίῳ δρόμῳ ὑποργεῖν συνεχώρησε». Πρόδ. Θεοφάνης· ἔτ. 5853.

3. Ιω. Λυδ. Λυδός· περὶ ἀρχ. III, § 61.

4. K. Προφρογέννητος· ἔκδ. βασ. τάξ., Α', 89.

γλώσσης ὥρματα, τὰ ὅποια ὅμως οἱ σοφοὶ ἀπέφευγον ἐπιμελῶς· ὥστε οὐκ ἀπορον ἐχει παρατηρῶμεν ἀρχαίκα τοιαῦτα λείψανα ἐν πεζοῖς λόγοις τῶν Βυζαντίων Θρακῶν». Τὸ σχόλιον τοῦτο δείκνυσι τὴν πλάνην τοῦ «Ρεῖσκου, ἀπατηθέντος ἐκ τῆς ἐσφαλμένης ἀναγνώσεως τοῦ κειμένου· ἀμα δικιρεθῇ εἰς δύο ἡ κακῶς ἀναγνωσθεῖσα ως μία λέξις καὶ εὐοδοῦται ἡ ἔννοια, καὶ εὐρίσκομεν τὴν περὶ τῆς ἡμέρας Δακίδιαν.

«Οτε οἱ Λατίνοι κατείχον τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ ἐν Νικαίᾳ τὸν θρόνον τῆς Βυζαντηνῆς αὐτοκρατορίας διέπων Ιωάννης Δούκας δ Βατάτζης, ἐν ἔτει 1240

... ἐπελέων Νικομήδειας τόποις δι' ὑγροχέρου στρατιᾶς ρωμαλέας Δακικούς φρούριον εἶλε τῇ μάχῃ ἔρυμά τ' ἀλλο, φιλήσις Νικηταίου καὶ λείαν ἀπήλασε πλήθος λαφύρων¹.

Οι στίχοι εἰσὶ τοῦ Ἐφραίμου, χρονογράφου δεκάδας τινὰς μόνον ἐτῶν μεταγενεστέρου τοῦ γεγονότος· καὶ τὸ μὲν γεγονός ἀναφέρεται καὶ παρ' ἀλλων ἱστοριῶν· αὐτὸς ὅμως μόνος λέγει φρούριον Δακικῆς. Ἀγνοοῦμεν ἐάν που ἀναφέρεται ωρισμένως πότε καὶ παρὰ τίνος ἡγέρθη τὸ φρούριον τοῦτο ἐνταῦθα· ἐκ τῆς μελέτης δὲ τῶν χρονογράφων καὶ τῶν ἀναφερομένων γεγονότων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐν Κωνσταντινούπολει Λατινοκρατίας, εἰκάζομεν οὐκ ἀπιθάνως ὅτι οἱ Λατίνοι ἡγειραν αὐτό, ἀν οὐχὶ ἐν ἔτει 1206—1207, ἐξάπαντος ὅμως ἐν ἔτει 1225. Οτε οἱ Λατίνοι ἐκ δευτέρου κατέλαβον, τῷ 1206, τὴν Νικομήδειαν, ἐπεισεύσαν τὸ ἐν κύτῳ φρούριον τοῦτο ἐνταῦθα· ἐκ τῆς μελέτης δὲ τῶν χρονογράφων καὶ τῶν ἀναφερομένων γεγονότων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐν Χάρακι, ἐντεῦθεν τῆς Νικομήδειας², ἀστραλίζοντες οὐτω τὰς κτήσεις αὐτῶν κατὰ τῶν Νικηταίων παρενογλούντων αὐτὰς Βυζαντηνῶν· ἐν τούτοις, τῷ 1207φ ἐτει ηναγκάσθησαν ὑποκράτορος Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως οὐ μόνον εἰς τῆς Κίου τὴν ἐγκατάτελειψιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὁμολογίαν συνθήκης, καὶ ἡν ἀρχὴν τοῦτο τὸ την Ηγειραν αὐτό, ἀν Χάρακι, ἐντεῦθεν τῆς Νικομήδειας³, ἀστραλίζοντες οὐτω τὰς κτήσεις αὐτῶν κατὰ τῶν Νικηταίων παρενογλούντων αὐτὰς Βυζαντηνῶν· ἐν τούτοις, τῷ 1207φ ἐτει ηναγκάσθησαν, οὐτοκαταστάτος Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως οὐ μόνον εἰς τῆς Κίου τὴν ἐγκατάτελειψιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὁμολογίαν συνθήκης, καὶ ἡν ἀρχὴν τοῦτο τὸ την Ηγειραν αὐτό, ἀν Κυζίκω φρούριον, ἀρχὴτέρου δὲ τὸ την Ηγειραν αὐτό, ἀπογωρήσαντες

1. Ἐφραίμος· στ. 8311—8314.—Γ. Ακροπολίτης· § λξ'.—Ducange; hist. de Cippe, βιβλ. IV, § VXX.

—Ἀγώνυμος [Σάθα]· σελ. 483.

2. Villehardouin; § 237, 240.—Ducange; ἔνθ' ἀν β. II, § 1.

μάλιστα καὶ ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης¹, καὶ πιθανῶς ἐγκαταστάντες εἰς Χάρακα. Κατὰ τὸ 1225 ἔτος Ροβέρτος δ' Α', λατίνος αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συνθηκολογήσας πρὸς τὸν ἐν Νικαιᾷ αὐτοκράτορα Ιωάννη Δούκαν τὸν Βατάτζην, παρεχώρησεν αὐτῷ πάσας τὰς ἐν Ἀσίᾳ κτήσεις τῶν Φράγκων, κρατήσας μόνον τὰ βόρεια καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ κόλπου μὲν τῆς Νικομηδίας, πλησιάζοντα δύμας τῇ Κωνσταντινουπόλει μέρη². Κατ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν φρονοῦμεν δι τὴν ἡγέρθη τῆς Δακιβίζης τὸ φρούριον, διπερ, ὡς ἀνωτέρω εἰδούμεν, ἐν ἔτει 1240, ἐκυρίευσεν ὁ Ιωάννης Βατάτζης, πολλὰ λάχυρα ἀγαρών.

Τῆς Δακιβίζης μνείας εὑρίσκομεν παρὰ Παχυμέρει ἐπειδὴ δύμας αὐτὴν ἀναφέρονται εἰς τὸ φρούριον τῶν Νικηταίων, ἐν τοῖς περὶ τούτου λόγος ἡμῖν γενήσεται, Ἐτέρας μνείας γινώσκομεν τὰς ἔξης³.

Ἐν ἔτει 1329 μέρος τοῦ στρατοῦ τοῦ ὑπὸ τὸν Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον τὸν Νέον ὁδεύσαντος κατὰ τῶν Οθωμανῶν, φεῦγον ἐκ τοῦ Πελεκανοῦ, ἥθεν εἰς τὴν Δακιβίζαν, καὶ αὐθημερὸν ἀπεγχώρησεν εἰς τὴν Φιλοκρήνην⁴.

Δακιβίζας ἦν ὁ ἐν ἔτει 1365 ὑπάρχων Σηλυβρίας μητροπολίτης Φιλόθεος⁵ λέγει οὐτος δι τὸ πατρίδα ἔσχε περὶ τὴν μητρόπολιν Νικομηδίας, ἐκ πόλεως αὐτῶν Δακιβίζης ὄντος μαρμένης⁶.

Ἐν ἔτει 1399 ὁ στρατηγὸς Boucicaut, ἀπὸ τῆς Δύσεως ἐλθὼν βοηθός τῶν Παλαιολόγων κατὰ τῶν Οθωμανῶν, ἀπεγχώρησε τὴν ἀλωσιν τῆς Δακιβίζης⁷ ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ φέρεται. Diaquis, παρεξηγηθὲν ὑπὸ τῶν νεωτέρων, οὕτως ὁ μὲν Muralt, ἀπὸ τοῦ Godefroi παραλαμβάνων τὸ γεγονός, γράψει «Diaschili (Tchili sur la Mer Noire)»⁸, ἐκλαυθάνων τὴν Χιλήν, ὁ δὲ Delaville le Roulx, παραδεγόμενος αὐτὴν ὡς τὸ Δασκύλιον, προστίθησιν ἐπεζηγῶν «τὴν κατοικίαν τῶν σατραπῶν τὴν Βιθυνίας», καὶ γνωματεύει

δι τὸν τῷ Μεσαιώνι ἡ ἀσιανὴ πλευρὰ τῆς Ηροποντίδος ἀπὸ Κυζίκου μέχρι Νικομηδίας ἐκαλεῖτο κόλπος τῆς Νικομηδίας⁹. Ἀμφότεροι, καθ' ἡμᾶς, ἐλανθάσθησαν· ἡ Diaquis ἐστὶν ἡ Δακιβίζα· ἡ ἐκθεσις τοῦ Boucicaut διαλαμβάνει δι τὸν περιειρήθη ἡ δευτέρα αὐτοῦ ἐκστρατεία, σκοπὸν θεμένη μέγα τι χωρίον, Diaquis καλούμενον, δύο λεύγας ἀπέγον τῆς παραλίας, ἐν τῷ βάθει τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδίας· ἀμα τῇ ἀρίζει τοῦ στρατηγοῦ ἀθρόοι συνηλθον οἱ Οθωμανοὶ πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ χωρίου· πάντες ὑπλισθέντες ἐκ τῶν ἐνόντων παρετάχθησαν ἔριπποι τε καὶ πεζοὶ· καίτοι δὲ ἀντίστασις αὐτῶν κατὰ τακτικῆς προσθολῆς ἦν δλως ἀδύνατος, ἀπεπιράθησαν ἐν τούτοις ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν, καὶ εἰ μὴ ἐτρέποντο εἰς ψυχήν, ἀπαντες σχεδὸν ἥθελον φονευθῆ· δι τοιούτου λόγους ἡμῖν γενήσεται, Ἐτέρας μνείας γινώσκομεν τὰς ἔξης¹⁰.

1. J. Delaville le Roulx; La France en Orient, τ. II, σελ. 370—371.
2. Manoirs: «fermes ou manoirs... maneria: ἡ λέξις, ὡς ὄφθατα παρετήρησεν ὁ Δουκάγιος, ἐκτενεστέραν ἔχει σημασίαν παρ' Ἀγγλοις: Manor, ἀγγλιστὶ σημαίνει δεσποτείαν, γαλλιστὶ ὅμως manoir σημαίνει ἀπλῶς κατοικίαν» Gibbon; Hist. de la décad..., κεφ. LVIII, μετάφρ. Guizot, 1828, τόμ. B', σ. 367, σ. 1.
3. Φραντζῆς· β. Α', 8, ρή ὀνομάζων τὸ φρούριον. —Καντακούζηνός· βιβλ. II, κ. τ.,
4. Ο ἐν Κονσταντίνοπολει Ἐλλ. Φιλ. Σύλλογος· Ἀγένδη. Μανγογ. Βιβλ. Α', σελ. 58.
5. Muralt; Ess. de Chr. Byz., ἐτ. 1399, 14.

4. The bondage and travels of Johann Schiltberger; London [εκδ. Hackluit], σελ. 79.

Τὸ διορία τοῦ χωρίου φαίνεται παραμείναν καὶ μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Γύλλιος λέγει δι τὸν περιειρήθηνος οὐμένον δι τὸν Λιθίσσα ἐκαλεῖτο Διακύβισσα¹¹.

Πλὴν τῆς μνείας τοῦ Μαλαλᾶ, δι τὸν περιειρήθηνος ἐπαθεὶς σεισμοῦ ἡ Νικομηδίας καὶ τὰ μέρη Δακιβίζης μέρη¹², ἀλλην ἀγνοοῦμεν· δι τὸ φέρομεν ἡδη τὸν λόγον εἰς τὰ περὶ τῆς Γκέγπουζας.

Γ' ΓΚΕΓΠΟΥΖΑ

Εἰς τὸ μέσον τῆς ἀπὸ Χρυσοπόλεως εἰς Νικομηδίαν λεωφόρου, ἐπὶ πεδιάδος, εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς παραλίας δύο φετεγγύιων¹³, ἦτοι δύο καὶ ἡμίσειας περίπου ὡρῶν ἡ ὄκτω μιλίων, εὔρηται ἡ κωμόπολις Γκέγπουζα, κοινότερον Γκέπζε, ἔδρα οὐσα κατηγαρών, ὑπαγομέγου εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς νομαρχίας τῆς πρωτευούσης τῆς θύμωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Περὶ τοῦ ὄντα κατῆστας ἡ λεξικογράφος Άχμετ Βεφίκ λέγει δι τὸν ἐτρέποντο εἰς τὴν Δακιβίζαν, τὸν Φιλοκρόνην, τὴν Δακιβίζαν, τὸ Νικηταίαν καὶ τὸ Ριτζίον¹⁴. Ο Σουλτάνος Όρχάν, διώξας τοὺς φευγοντας, ἡττήθη περὶ τὴν Φιλοκρόνην, ἦν κατέλιπεν «ἐπει τὸ παράλιος ἦν αὐτὴν ἡ πόλις, ὡς οὐδὲν τῷ Όρχάνη προεγώρειον¹⁵, ἐκράτησε δι πιθανῶς τὴν Δακιβίζαν ὡς μεσόγειον καὶ ἐπὶ τῆς εἰς Νικομηδίαν λεωφόρου εὑρίσκομένην τοῦτο ἐκ τοῦ δι τὸν 1330 καὶ 1331, πολιορκήθησης ἀλλεπαλλήλως τῆς Νικομηδίας ὑπὸ τοῦ Όρχάν, ὁ αὐτοκράτωρ Άνδρονίκος ἐλυσεν ἀμφοτέρας τὰς πολιορκίας «φορτιγοῖς ναυσι πεζικήν τε καὶ ιππικήν» δύναμιν καὶ τριήρεις ἀγαρών, ἐπιστρέψας διὰ θαλάσσης ἐπιστῆς¹⁶. Ή προτίμησις τῆς θαλασσοπολίας ὡρεῖτο εἰς τὴν κατοχὴν ὑπὸ τῶν Οθωμανῶν τῆς ἐπὶ τῆς Ἑράσηδος· ἐπομένως τοιμῷμεν ὁρίσαται τὸν πρώτην τῆς Γκέγπουζας κατοχὴν ἐν ἔτει 1329 καὶ ἀποδοῦναι αὐτὴν εἰς τὸν Σουλτάνον Όρχάν,

1. K. Kantakouzenos: B', 8.—Γεργορᾶς Θ', κεφ. i.—Φραντζῆς: A', ζ'.—Ἐσφαλμένως εἴκασεν ὁ Χάμερος Μάλτεπεν ὃ τὸν Πελεκανόν· ἐπὶ τῆς πορείας τοῦ Ανδρονίκου, τῆς περιγραφῆς τοῦ Καντακούζηνος (B', 6) καὶ τῆς ὀπισθοδρομήσεως τῶν Βιζαντηνῶν εἰς τὰ ὄντα καταστάσεως.

2. Μαλαλᾶς: σελ. 128, ἐκδ. Βενετίας.

3. Κιατίτ Τοελεμπή: Τζιγάν νομαρχά, σελ. 652.—Μεχεμέτ Ετέτ. Μενασίκ οὐλ-γάτζ, σελ. 25 [ἐκδ. έτ. 1232].

4. Άχμετ Βεφίκ: Λεγτζέ-χ-ούσμανή, ἐν λ. ζερζέ.

5. Bianchi; Itinéraire de C/ple à la Mecque, Paris, 1825, σελ. 6.—Τοῦ αὐτοῦ, Dict. T.—Fr. ἐν λ.

6. Χαλκοκονδύλης: σελ. 12, E. R.

7. Καντακούζηνος: B', 24, 27.

προσπιπτόντων τῷ ὄφθαλμῷ οἰκοδομημάτων, εἴτε ἀπὸ τῶν τότε δρώντων ἐν τοῖς πράγμασι προσώπων. Τὴν ἀνάγνωσιν ἡμῶν ἐπομένως νομίζουμεν ὄρθοτέραν· σημειούμεθα δι τοιούτου καταστάσεως τοῦ πρώτου ἐγένοντο οἱ Οθωμανοί φίλοντος Ιουνίου μηνός, δι τοιούτου πέπονες εύρισκονται εἰς ὡρίμασιν, ὅτι καὶ σήμερον ἡ βορειοτέρα ἀκρα λέγεται γραζῆ, σφέζουσα θεμέλια οἰκοδομῆς, καὶ δι τοιούτου περιοχῆς τῆς Νικομηδίας πεδίον τι ὄνομάζεται· οὐ γραζῆ ἀλλαχοῦ δὲ Τσάι γραζῆ, ἀν οὐχὶ Τσάι ἀγράζη—στόμιον ρύακος, ποταμοῦ. Ἡ ἐπωνυμία αὐτὴ τῆς πόλεως Κιελέκ γραζῆ φαίνεται παροδική δλως ὑπεράξασα· ἐπεκράτησε δὲ ἡ τέως ὑπάρχασα ἐπὶ Βιζαντηνῶν, παραθυρεῖσα εἰς Γκέγπουζα τὴν Γκέγπουζε.

Περὶ τῆς καταλήψεως τῆς Δακιβίζης ὑπὸ τῶν Οθωμανῶν σιωπῶσιν ἀμφοτέρων τῶν ἔθνων οἱ χρονογράφοι· οἱ ἡμέτεροι ἀναφέρουσιν δι τοιούτου 1329, μετὰ τὴν ἐν Πελεκανῷ ἡττήν, ὁ βιζαντηνὸς στρατός, δικιοειδεῖς εἰς τέσσαρα σώματα, ἐγώρησεν «εἰς τὰς πόλεις τῆς Βιθυνίας, κατὰ τὸν Καντακούζηνόν, τὸν Φιλοκρόνην, τὴν Δακιβίζαν, τὸ Νικηταίαν καὶ τὸ Ριτζίον¹⁷». Ο Σουλτάνος Όρχάν, διώξας τοὺς φευγοντας, ἡττήθη περὶ τὴν Φιλοκρόνην, ἦν κατέλιπεν «ἐπει τὸ παράλιος ἦν αὐτὴν ἡ πόλις, ὡς οὐδὲν τῷ Όρχάνη προεγώρειον¹⁸, ἐκράτησε δι πιθανῶς τὴν Δακιβίζαν ὡς μεσόγειον καὶ ἐπὶ τῆς εἰς Νικομηδίαν λεωφόρου εὑρίσκομένην τοῦτο ἐκ τοῦ δι τὸν 1330 καὶ 1331, πολιορκήθησης ἀλλεπαλλήλως τῆς Νικομηδίας ὑπὸ τοῦ Όρχάν, ὁ αὐτοκράτωρ Άνδρονίκος ἐλυσεν ἀμφοτέρας τὰς πολιορκίας «φορτιγοῖς ναυσι πεζικήν τε καὶ ιππικήν» δύναμιν καὶ τριήρεις ἀγαρών, ἐπιστρέψας διὰ θαλάσσης ἐπιστῆς¹⁹. Ή προτίμησις τῆς θαλασσοπολίας ὡρεῖτο εἰς τὴν κατοχὴν ὑπὸ τῶν Οθωμανῶν τῆς ἐπὶ τῆς Ἑράσηδος· ἐπομένως τοιμῷμεν ὁρίσαται τὸν πρώτην τῆς Γκέγπουζας κατοχὴν ἐν ἔτει 1329 καὶ αποδοῦναι αὐτὴν εἰς τὸν Σουλτάνον Όρχάν,

καὶ τὸ σφόδρανον ἔτι καὶ νῦν φερόνυμον τζαμίον, οὐαὶ δὲ καὶ τὸ παλάτιον, διπερ λέγεται κείμενον ἐν τῇ νῦν γνωστῇ θέσῃ Παζῆ, τὸ ἐν ἔτει 1399 πυροπληθὲν ὑπὸ τοῦ *Boucicaut*, ὡς εἶδομεν, συμφωνοῦντα εἰς τοῦτο ἔχοντες καὶ τὸ *Méchémét* Ἐπίτ (ἔνθ' ἀν.). Προγενεστέραν τουρκικῶν ἀλωσιν τῆς Γκεγπούζης ἀναφέρει, ὁ παραδοξογράφος ὄθωμανδς Ἐβλὰ τοσεμπῆς, ὡς ἔξης· «Οτε ὁ Σίδι Μπατάλ ἐπολιόρκει τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὑπῆρχε παρὰ τὴν πύλην τῆς Σηλυνδίας μεγάλη τις μονή, ἐν ᾧ θέσει ἐγείρεται νῦν τὸ τζαμίον *Korçā Moustafā* πασᾶν ἐκεῖ ὁ Ἀρούν-ονορ-ρασίτοικος ὁρούριον, τάξας ἐν αὐτῷ τριακοσίους ἄνδρας ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Σίδι Μπατάλ, διπας προξενῇ περισπασμοὺς εἰς τοὺς ἀπίστους· ἐπειδὴ δύνας οἱ κάτοικοι τῆς τότε μεγάλης πόλεως Γκεγπούζης, ἐφόνευσαν τινας τῆς φρουρᾶς, ἐπιτεθεὶς ὁ Σίδι Μπατάλ, κατηρείπωσε τὴν κώμην καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν Μαλάτειαν, ἀφεὶς τὰ ἐτι τὸ διάμενα τῆς καταστροφῆς ἔγνη· βραδύτερον ὁ Σουλτάνος *Méchémét* ὁ Β' κατέκτησεν αὐτὴν καὶ κατηδάρισε τὸ ἐν αὐτῇ ὁρούριον, διπας μὴ χρησιμεύσῃ πλέον τοῖς ἀπίστοις¹. Καὶ ταῦτα μὲν συγκεχυμένα· βέβαιον δύνας εἰπεῖν ἔχομεν διτὶ ἡ τῆς κώμης ταύτης καὶ τῶν πέριξ μερῶν ὄθωμανική κυριαρχία παρεξετάθη μέχρι τοῦ ἔτους 1399—1400, διτε, ἀφ' ἔνδος μὲν ἡ τοῦ *Boucicaut* ἐκστρατεία, περὶ τῆς διελάθομεν, ἀφ' ἔτέρου ἡ ἐν ταῖς ὄθωμανικαῖς χώραις εἰσβολὴ τοῦ *Tymonidē* καὶ τὰ ἐπακόλουθα αὐτῆς, ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς Βυζαντῖνους τὴν ἀνάκτησιν τῶν ἀπόλεσθέντων, ἀτίνα διετήρησαν μέχρι τοῦ ἔτους 1419, διτε πάλιν ἀπόλεσθαν αὐτάς, κατακτηθέντα τέλεον ὑπὸ τῶν Οθωμανῶν, ὡς ἡγητῶς ἀρχηγεῖται ὁ *Seyat-*
et-tir λέγων· «Ἐν ἔτει ἑγίρας 822 ὁ Σουλ-

1. Hammer; *The travels of Evliya*, London, 1850, τ. II, σελ. 89. Κατὰ τοὺς βυζαντῖνους γρονθαράφους, γαλιφένσιος τοῦ *Mađi* (*Mazari*) ἐν Βαγδάτῃ, διὸς αὐτοῦ *Aşod* (Ἀρούν-ονορ-ρασίτοικος, σερατεύσας κατῆλθε μέγρι *Xουσοπόλεως*, ἐπὶ *Kονσταντίνου* καὶ *Eιρήνης*, ἐν ἔτει 782, καὶ αὖτα πολλὰ στουγίσας ἀνέζευξε. Θεοφάν. 6274 E. R.—A. Γραμμ. σελ. 193, E. R. Οι τοῦροι: ιστορικοὶ θέλουσι πολυοργίαν τῆς Καπίλεως ὑπὸ τοῦ *Aşod* ἐν ἔτει ἑγίρας 164+780 (Herrbellot; Bibl. Or. ἐν λ. *Constantiniah*), τὸν δὲ θάνατον τοῦ *Seyat* *Mπατάλ* Παζῆ καὶ τὴν ἐν τῇ ἀπ' αὐτοῦ ἐποιήθεισῃ κώμη (τῇ πρώτῃ *Naukaleū*) ταφὴν ἐν ἔτει ἑγίρας 122+740 [Ἐλλ. Φιλ. Σύλλογος τ. Θ', Παράρτ. Αργ. σελ. XVII].

1. *Seyat-et-tir* ἔνθ' ἀν., τ. Α', σελ. 295—296.

2. Κατὰ τὸν *Aşod* Βερβίκ, ἔνθ' ἀν. ἐν λ. *Latoir*, 1, ἐστι κύριον ὄνομα Ζ, ὄνομα ἐξέχοντος εἶδος ιέρακος· 3, ὄνομα ἀρχαῖας τουρκικῆς φύλης· κατὰ τὸν *Bianchi*, πλὴν τῆς πρώτης σημασίας, ἔχει καὶ τὴν τοῦ δουλοῦ, τοῦ ὑπέρτετον.

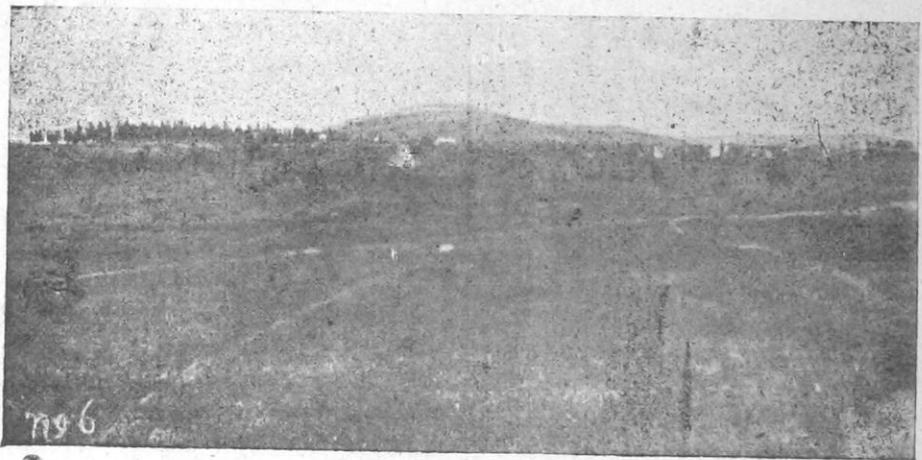
3. Ατὰ ταρίχ., τ. Α', σελ. 69—70.

καὶ ἡμέτερη τῇ 27 Φεβρουαρίου 1419 σωτηρίου ἔτους· περὶ τοῦ Ἰβάς *Φικκίχ* γινώσκομεν ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς ἐν Χουσοπόλει ιερᾶς ἐκκλησίας τοῦ Προφήτου Ἡλίου [ἐκ τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως περὶ τοῦ νεκροταφείου] ὅτι ὁ Σουλτάνος *Méchémét* ὁ Τσελεμπής δέδωκεν αὐτῷ ὡς βακούφιον κληρονομικὸν τὸν ἄλλοις καὶ τὴν Γκεγπούζαν, καὶ μεταξὺ Τσάμιλιτζας καὶ τῆς νῦν χριτιανικῆς συνοικίας τῆς Χρυσοπόλεως διαρρόους ἐκτενεῖς γαίας, ἐφ' ὧν εὑρηνται καὶ τὰ νεκροταφεῖα τῶν Ὁρθοδόξων καὶ Ἀρμενίων. Πρὸ δὲ λίγων ἐτῶν Δερβίσης τις, περιρράξας γάρον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Μεγάλης Τσάμιλιτζας καὶ μνῆμα παγιώτας, καθίστασεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰβάς *Φικκίχ*, πεσόντος δῆθεν ἐκεῖ ἐν ουκινωτάτῃ μάχῃ πρὸς τοὺς Βυζαντῖνους, πρὸ τῆς ὁποίας, προσενήρ

καὶ δεήσει αὐτοῦ, θείᾳ νεύσει, ἀνωρύγθη τὸ παρ' αὐτῇ φρέαρ μὲν νῦν, λάκκος δέ, ὅμοριμων ὑδάτων πλήρης ὡν, διτε πατίδες ἡμέτερην οὐρηγόμεθα ἐκεῖ.

Τὴν εἰδησιν, ἣν παραδίδωτιν ἡμίν ὁ *Ἐβλητοσεμπῆς* [ἔνθ' ἀν.], ὅτι μετὰ τὴν ἀλωπινὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Σουλτάνος *Méchémét* ὁ Β', ὁ Ηορθοπής, ἀνέκτησε δῆθεν τὸ φρούριον τῆς Γκεγπούζης, θεωροῦμεν ἀνευτινόπολιν περιοχῆς, καταληφθεῖσαι προλαβόντως ὑπὸ τοῦ *Taçh* Σουλτάνου Ὁρθοδόξων αὐτὸντος παραστάτως τὴν περιοχήν την ἀπίστους·

‘Ως ἐπὶ τῶν Ρωμαίων, ὡς ἐπὶ τῶν Βυζαντίνων, οὗτοι καὶ ἐπὶ τῶν Οθωμανῶν, ἡ Γκεγπούζα, μέγρις οὐ καὶ μετὰ τῆς Αστίας συγκρινώνται ἡρεκτογεννητή πρῶτον δι' ἀποπλοκής ὑπηρεσίας, ἐγγάτως δὲ διὰ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, ἡτο ταχυδρομικὸς σταθμὸς καὶ κατάλυμα, πρώτον μὲν τῶν ἀπὸ

Η πόλις Γκεγπούζα

τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀπεργομένων, τελευταῖον δὲ τῶν ἐκ ταύτης εἰς ἐκείνην ἐργομένων· ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ διτε πλείστων, προσφόρων ταῖς τῶν ὁδοῖς πορούντων ἀνάγκαις καθιδρυμάτων, οὐ μὴν καὶ φιλανθρωπικῶν γάριν τῶν πτωχῶν, προικίζομένη διετέλει· οὕτως εὐρίσκομεν ἐν αὐτῇ μενιζλαχανέν, ἥτοι ταχυδρομικὸν σταύλον, κερβάν σεράγιον, τεμένη, λουτρῶνα, ἴμαρέτιον [πτωχοτροφεῖον], ὑδραγωγεῖα καὶ λοιπά, ἰδρύματα διαφόρων φιλανθρωπῶν ἀνδρῶν, περὶ ὧν ποιησόμεθα λεπτομερῆ πως λόγον, ἀφ' οὐ προτάξιμεν τὴν περιγραφὴν τῆς τοποθεσίας τῆς κωμοπόλεως.

‘Η Γκεγπούζα ἐστι συνωκισμένη ἐπὶ ὁροπεδίου ὑπηρεσίας τοῦ Βουσέρειου, ἐν ἔτει 1553 ἐπισκεφθεῖσα τὴν Γκεγπούζαν, ὡστε ἐγχρακτήρισεν

‘Ελλ. Φιλ. Σύλλογος.

Τόμος KZ' 35

αύτήν ώς τὴν ὡραιοτέραν τοῦ κόσμου¹. Εἶναι πιστεύσωμεν τὸν Ἐβλᾶ-τοελεμπῆν, ἐπισκεψθέντα τὴν κωμόπολιν ἐν ἔτει ἑγίρας 1035 [+ 1620—1], ἡρίθμει τότε χιλίας οἰκίας, ἐκπάτον ὄγδοηκοντα ἐργαστήρια, τεσσαράκοντα μεγάλα καὶ μικρὰ χάνια. Τὴν ἀπαριθμησιν ταῦτην ἔωγκωμένην βλέπει ὁ ἀναγνώστης αἱ οἰκίαι ὡς τότε καὶ νῦν ἔχουσιν ἐκτενεῖς κήπους· τὸ ὅδωρ ἐστὶ γλυφόν· ὁ ἀήρ ὑγιεινός. Καλλιεργεῖται σὺν τῇ ἐλαΐᾳ καὶ ἡ ἀμπελός· παράχει δὲ πολλὰς ὄπωρας, ιδίας κεράσους, καὶ λαχανικά, ὡν ὄνομασταί είσιν αἱ κινάραι. Οἱ κάτοικοι ἀπαντές εἰσιν Οθωμανοί, πλήν τινων ἐργαστηριαρχῶν καὶ τεχνιτῶν, δηντων Χριστιανῶν τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος. Ἐπὶ Ἐβλᾶ ὑπήγετο εἰς τὸ σαντζάκιον Κοτζᾶ Ἰλί, ὁ δὲ διοικητὴς ἐλάχιθανε μισθὸν ἐκκτὸν πεντήκοντα ἀσπρῶν. Σήμερον ὑπάγεται εἰς τὴν νομαρχίαν τῆς πρωτεύουσης καὶ διοικεῖται ὑπὸ κακίμαχον· ἔχει δύο λουτρῶνας, ὥραίον διοικητικὸν μέγαρον, τηλεγραφικὸν καὶ ταχυδρομικὸν σταθμὸν καὶ ἀμαξιτόν ὁδὸν μέγιρι τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ. Τῶν κυριωτάτων δημοσίων οἰκοδομημάτων λόγος τις ἐνομίσθη ἡμῖν εὔθετος ἐνταῦθα.

Τξαγίον Σουλτάνου 'Ορογάν

Τετράγωνον λιθίνον κτίριον, στεγαζόμενον υπὸ θόλου μολυβδοσκεποῦς, ἐστρωμένον ἔχον τὸ ἕδαφος διὰ τετραγώνων πλίνθων· πλάξ μαρμαρίνη, παριστῶσα ἀνθρώπινα σώματα, ἀφιερεῖσα τοῦ ἕδαφους πρό τινων ἑτῶν, ἔθραυσθη, χρησιμοποιηῆσα εἰς ἄλλας οἰκοδομές· ὁ μιναρές ἐγείρεται ἔξω τοῦ κτιρίου ἐν τῇ δεξιᾷ γωνίᾳ, ἔχων ἑνδοθεν τὴν εἰσοδον τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἀνόδου διὰ κλίμακος στρεφομένης περὶ κίονα ἐκ γρανίτου, φέροντα βυζαντινὴν ἐπιγραφήν, περὶ τῆς ἐρεῖσης ἐπὶ τοῦ ἔξω τοίχου τῆς βάσεως αὐτοῦ ἐντεοίχισται τμῆμα μαρμάρου, εἰκονίζον ἐκατέρωθεν κυκλικοῦ κυρημάτος ἡνωθεύμένην ἔχοντα οὐράνια εὔσωμα τετράποδα, λέοντας ἢ μολοσσοὺς κύνας, υποστάντας ξέσμυκτα, καὶ περαιτέρω ἔτερον τμῆμα ἀνέπαρχον ρόδακα σφέζον· παρὰ τὴν βάσιν μαρμαρίνη λάρναξ, ἐν τῷ προσκυλίῳ κειμένην, καὶ εἰς νυμφαῖον χρησιμέουσα, φέρει ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν ἀνὰ τρεῖς σταυροὺς βυζαντινοῦ σχήματος· πέριξ δὲ κείνται διάφορα κιονόκρανα, τινα μὲν σταυρῶν, τινὰ δὲ κοσμημάτων γλυ-ραγίου· ἐκ τῆς θεωρακίης ἐπωνυμίας τοιμάν (= ποιμήν) εἰκάζομεν δτὶ ἐν τῇ πατρὶδι διατίθων ποιμένος εἶγεν ἐπάγγελμα. Εὐρίσκομεν κατόν τον ἐτει 1516 [έγιρας 922] ἔχοντα βαθμὸν Μπεγλέρ-μπέργη, καὶ συνοδεύοντα τὸν Σουλτάναν Σελίμ εἰς τὴν κατ' Αιγύπτου ἐκτρατείαν καὶ μετὰ δύο ἔτην ἐντολῇ τοῦ Σουλτάνου παραλαμβάνοντα τὸ πεσόν Καΐρου· τῇ 29ῃ Ιανουαρίου 1519 [26 Μουχαρρήμ 925], γενόμενον ἡδη Δαρμάτ = γαμβρὸν τοῦ Σουλτάνου, ἐπὶ θυγατρί, προσάγομενον εἰς τὸ ἀξιωμα δευτέρου βεζύρου· τῇ 29ῃ Αύγουστου 1521 [25 Ραμαζάν 927] παρόντα εἰς τὴν ύπὸ τοῦ Σουλτάνου Σουλεϊμάνι ἄλωσιν τοῦ Βελιγραδίου· τῇ 16ῃ Ιουνίου 1522 [21 Ρετζέπ 928] σερασκέρην, ἀρχηγὸν δηλονότι τῶν κατὰ τῆς Ρόδου σταλεισῶν ναυτικῶν καὶ στρατιωτικῶν δυνάμεων· τῇ 28ῃ Οκτωβρίου 1522 [7 Ζελχιτζέ 928] διοριζόμενον διοικητὴν τῆς Αιγύπτου, θηνόντος τοῦ πλοῦτον ἀμύθητον σωρεύσαντος Χαϊρο μπέργη· τῇ 20ῃ Ιουλίου 1523 [6 Ραμαζάν 929] παρόμενον τῆς διοικήσεως

1. Aug. Busbecqius; Lettres etc. [trad. Le Foy] τόμ. I, σελ. 135—136.

φάς φέροντα. Παράδοσις ἐπικρατεῖ παρὰ τοῖς ἑγγωρίοις δὲ ἀργικῶς ἡνὶ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς καμπούλεως ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Ὁρχάν καθιερώθη εἰς τὴν ἰσλαμικὴν λατρείαν· διὰ τοῦτο τὸ θυσιαστήριον (μιχρὰ) ἑγγωράρχηται ἐν τῇ κόργῃ πρὸς τὸ ἐν πλάγιον· ἐν τούτοις ἐπιστεμένως παρατηρήσαντες τὸ δόλον κτίριον, οὐδὲν σημεῖον ἐμφαίνον ἀρχαίστητα αὐτοῦ εἰδομεν, οὐδὲ τι γνώρισμα ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ ἴδιότητος· ἵσως ἐπὶ τόπου ἐκκλησίας ἡγέρθη βραδύτερον, μετὰ τὴν ἔροδον τοῦ Boucicaut, περὶ τῆς διελάσθομεν ἀνωτέρω δὲ πιθανῶς ἐπυρπολήθη. Παρὰ τὸ τζαμίον ὑπάρχει μικρὸς λουτρών ἐπονομαζόμενος Κιουτσούκ ἡ Μενζίλαρα Χαμαμῆ, απὸ τοῦ παρακειμένου καὶ ἀλλοτε δικείου Μενζίλαρε, ταχυδρομικοῦ σταθμοῦ.

Τξαμίον Τσουμπάν Μουσταφᾶ πασᾶ.

"Ηχυρασσεν ούτος ἐπί Σουλτάν Σελλήμ τοῦ Α'
καὶ τοῦ νιοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ Σουλτάν
Σουλεϊμάν^τ τοῦ Καρούνη, κατὰ τὰ πρώτα
πέντε ἡ ἔξι ἔτη τῆς βασιλείας αὐτοῦ κατηγετο
ἐκ Βασιλίας ἐκ χριστιανῶν γονέων, Κυρρήσσιλδοφ
ἔχων οἰκουμενικὸν ἐπάρχουμον ἐλθών, ἦ μᾶλ-
λον ἀγέρεις, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔισι σλα-
μισθη καὶ εἰσῆχθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ σε-
ραγίου· ἐν τῇς ὁθωμανικής ἐπαρχιας τομπαν
(= παιμήν) εἰκάζουμεν ὅτι ἐν τῇ πατρίδι δια-
τρίβων ποιμένος εἶχεν ἐπάρχηγελμα. Εὑρίσκομεν
αὐτὸν ἐν ἔτει 1516 [Ἐγίρας 922] ἔχοντα
βαθμὸν Μπεγλέρ-μπέργη, καὶ συνοδεύοντα τὸν
Σουλτάν Σελλήμ εἰς τὴν κατ' Αἴγυπτον ἐκπρα-
τείαν καὶ μετὰ δύο ἥλιων ἐντολῇ τοῦ Σουλ-
τάνου προτάξιμοντα τὸ πεσόν Κάζιον^τ τῇ
29ῃ Ιανουαρίου 1519 [26 Μουχαρρήμ 925],
γενόμενον ἥδη Δαρμάτ — γαμήρον τοῦ Σουλ-
τάνου, ἐπὶ θυγατρί, προαγόμενον εἰς τὸ ἀξιώ-
μα δευτέρου βεζύρου τῇ 29ῃ Αὔγουστου 1521
[25 Ραμαζάν 927] παρόντα εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ
Σουλτάνου Σουλεϊμάν ἄλωσιν τοῦ Βελιγρα-
δίου^τ τῇ 16ῃ Ιουνίου 1522 [21 Ρετζέπ 928]
σερφασκέρον, ἀρχηγὸν δηλονότι τῶν κατὰ τῆς
Ρόδου σταλεισῶν ναυτικῶν καὶ στρατιωτικῶν
δυνάμεων^τ τῇ 28ῃ Οκτωβρίου 1522 [7 Ζελ-
χιτζέ 928] διοριζόμενον διοικητὴν τῆς Αἴγυ-
πτου, θανόντος τοῦ πλοῦτον ἀμύθητον σωρεύ-
σαντος Χαῖρο μπέργη^τ τῇ 20ῃ Ιουλίου 1523
[6 Ραμαζάν 929] παχύμενον τῆς διοικήσεως

[12 Ρετζέπ 929] καὶ ἀντικαθιστάμενον ὑπὸ τοῦ Κιουζελτζὲ Κασίμη πασᾶ, ὃν μετὰ τριάκοντα τέσσαρας ἡμέρας διεδέξατο ὁ Χαῖρν Ἀχμέτ πασᾶς. Τὸ βραχὺ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ἀποδοτέον ἵσως εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἐπιμόνως ζητησάσης καὶ ἐπιτυχούσης παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς Σουλτάνου Σουλεϊμάν τὴν ἀπὸ τῶν πολεμικῶν καὶ κυβερνητικῶν ἀσχολιῶν ἀπαλλαγὴν τοῦ ἀνδρός, μητρούμονευομένου ἐν ἔτει 1524 ὡς πάσχοντος ἐξ ἀρθρίτιδος καὶ γήρας· ὁ Σουλτάνος, χαριζόμενος αὐτῷ, ἐλθόντι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἥγειρε σεράγιον ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἐσκι-σεραγίου, ἐν ᾧ, διατηρῶν ἀείποτε τὸ ἀξίωμα δευτέρου βέζυρου, ἔμενεν ἐφησυγάζων· τελευταίαν μνείαν αὐτοῦ εὑρίσκουμεν τῇ 23ῃ Ἀπριλίου 1526 [11 Ρετζέπ 932], διε συνώδευσε καὶ αὐτὸς τὸν Σουλτάνον Σουλεϊμάρ, ἐξερχόμενον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πορευόμενον κατὰ τῆς Οὔγγαριας· ἀνὴρούθησε τὴν ἐκστρατείαν, ἀμάρτυρον· βέβαιον ὅμως ὅτι ὀλίγον ἔτι ἐπέζησε χρόνον, καθὼς ἐξάγομεν ἐξ ὡραίου ἐπιγράμματος ὀκταστίχου, ποιηθέντος ὑπὸ τοῦ περιωνύμου Δελλὶ Μπιρατέρ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ ἐπὶ τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ, παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν, οἰκοδομουμένην τότε φερόνυμον γέφυραν, τὴν ὥποιαν, κατὰ τὸν Ἐβλιᾶ, ὁ Σουλτάνος Σουλεϊμάν ἀπεκάλεσε τοῦ Δειλοῦ γέφυραν [Ναμέρτ κιοπρουσῆ]. Κατ’ αὐτό, ὁ δομήτωρ πρὶν ἢ περάνη τὴν γέφυραν ταύτην, διαβεβήκως ἦρ τοῦ βίου τὴν γέφυραν· ταύτης τὴν συντέλεσιν τὸ Ἡμερολόγιον τοῦ βιλαετίου Ἀδριανουπόλεως τοῦ ἔτους 1309 ὥριζει εἰς τὸ ἔτος ἑγίρας 935, ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ 1528· ἐπομένως δυνάμεθα ὄρισαι τὸν θάνατον αὐτοῦ μεταξὺ τῶν ἑτῶν 1526 καὶ 1528, καίτοι τοῦ Χάμμερ ὥριζοντος τὴν 30 Μαΐου τοῦ ἔτους 1538, καὶ ἄλλων τὸ ἔτος 1540, ὧν τὴν ἀνακοίνειαν ἐλέγχει ἐν πρώτοις ὁ θάνατος τοῦ ἐπιγραμματοποιοῦ, ὥριζόμενος ἐν ἔτει ἑγίρας 941 [1534], ἐπελθὼν ἐν Μέκνα, ἔνθα ἀπὸ καιροῦ ἀποκαθεσταμένος ἦν. Οὕτος, συντιθεὶς τὸ ἐπιγραμμα, ἦν ἐν ἀκριβεῖ γνώσει τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρός· πρὶν ἢ περατωθῆ ἢ γέφυρα, λέγει, κατέκλυσε τὸν πασᾶν κακὴν πλήμμυρα, καὶ διέβη καὶ οὗτος τὴν γέφυραν, καλῶς νοήσας ὅτι πράγματι γέφυρά ἐστιν ὁ παρὼν κόσμος. Τὸ ἐν τῷ ἐπιγράμματι χρονογράφημα ἔχει τι τὸ ἐλλείπον, ἵσως κακῶς ἐκτυπωθὲν ἐν τῷ ὑπ’ ὅψει ἡμῶν ποιήματι. Οἱ Δελλὶ Μπιρατέρ ἔνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ ἀπώλεσεν

πεσχημένην αὐτῷ συνδρομήν δεκαπισχιλίων ἀσπρών· ἐπιδοὺς δύμας τὸ ἐν λόγῳ ἐπίγραμμα εἰς τὴν σύζυγον ἔκεινου ἡξιώθη ἥμοιος ἑκατὸν χρυσῶν νομισμάτων. Οἱ Μοναρχᾶ πασᾶς καὶ ἐν Ῥούμελι Χισάρ τοῦ Βασιπόρου ἀνήγειρε «μεδρεσὲν»=ιεροσπουδαστήριον, πλησίον τοῦ τεμένους παρὰ τὸν λουτρῶν, ἐξ οὗ ἐπικαλεῖται: «Χαμάμ μεστζῆ μετρεσεοή»¹. Τὰ λείψανα τοῦ ἀνδρὸς ἐτάφησαν ἐν τῷ ἐν Γκεγπούζῃ φερωνύμῳ τζαμίῳ, περὶ τοῦ ὅποιου ἐρανίζομεθα καὶ σημειούμεθα τὰς ἐπομένας εἰδήσεις.

Ἡ λεπτομερεστάτη περιγραφὴ τοῦ τζαμίου τούτου ἐστὶν ἡ ὑπὸ τοῦ Ἐβλιᾶ γενομένη ἐν ἔτει ἑγίαρ 1035 [1620-1]: κατ' αὐτήν, «τὸ μολυβδοσκεπὲς τοῦτο τζαμίον ὑπερτερεῖ τὰ βεζυρικὰ τζαμία τῆς Κωνσταντινουπόλεως· διαγειριστῆς(μουτεβέλης) τούτου ὠρίσθη ὁ κατὰ καιρούς διοικητὴς τῆς κωμοπόλεως· διοικητὴς ὁν τῆς Αιγύπτου ὁ Μοναρχᾶ πασᾶς, προεμηθεύθη λαμπροτάτους λίθους καὶ ἔσχισεν αὐτοὺς εἰς πλάκας, διπος στολίση τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο, κατασκευάσας ἄμα καὶ κηροστάτην μοναδικὸν ἐν τῇ οἰκουμένῃ κομιζόμενοι οἱ λίθοι ἐκ τῆς Αιγύπτου ἐξεφορτόνυτο εἰς τὴν ἀποβάθραν τῆς Δάριτζες ἡ ἔνδον τοῦ τζαμίου ὑπάρχουσα σειρὰ μαρμάρων καὶ γρανίτου, εἰς ὕψος τριῶν ἀνθρώπων, ἐν οὐδενὶ τζαμίῳ τῆς πρωτεύουσης ὄφαται· τῷ μὴ θεαταμένῳ τὴν ἐξαίρετον ἐπεξεργασίαν τοῦ μιγράπ [θυσιαστηρίου], τοῦ μιμπέρ [βήματος] καὶ τοῦ μαχριλ [ἄρμωνος] ἀπαράστατος ἐστιν·

ώκοδόμηται ὑπὸ τοῦ πρώτου μαθητοῦ τοῦ ἀρχιτέκτονος Κοιζῆ Σπάραν Κάλφα τοῦ ἀρχιτέκτονος Χασάμι, ἥπερσαν αὐτοῦ τὴν ἴκανότητα ἐπιδείξαντος εἰς ταύτην τὴν οἰκοδομήν. Τὰ παράθυρα τῶν τεσσάρων πυλῶν φέρουσι μηκαράς ἔξωγρα φημένας οὐάλους, δι' ὧν τὸ ἡλιακὸν φῶς ἐπαγγωγότατα φωτίζει τὸ τέμενος, καὶ δι' αὐτοῦ συγχρόνως ὁ ἐπισκέπτης ἀναγινώσκει ἐπὶ τοῦ μεσαίου θόλου τὸ τοῦ Κορανίου ῥήτορα «Ο Θεὸς φῶς ἔστι τῶν οὐρανῶν». Ἀπό τοῦ θόλου κρέμανται πολυκάνθηλα καὶ διάφορα ἔξαρτήματα, ἐπὶ δὲ τοῦ ἐδάφους οἱ τῆς Αἰγύπτου τάπητες ἀνθαμιλῶνται τοῖς τοῦ Ἰσπαχάν. 'Ο θρόνος (κιούρση) πεποικιλμένος ἐστὶν ὄστρακοις (σετέρ). Τὰ εὔσομα ἀνθη τοῦ ὅπισθεν τῶν τοιγάν θελκτικοῦ κήπου ἀρμακτίζουσι καὶ εὐωδίας πληροῦσι τὴν ἀτμόσφαιραν, καὶ αἱ ἀηδόνες διὰ τερπνῶν τερετισμάτων ἡδύνουσι τὸν τόπον. Τὸ τζαμίον ἔχει μίαν πύλην κατέναντι τοῦ μηράπ, ὑπεράνω τῆς ὁποίας ἐπιγέγραπται γρονογράφημα διὰ χειρὸς τοῦ καλλιγράφου Χουσεΐν Καρά-Χισαρῆ. Ἐν τῷ τζαμιῷ ὑπάρχουσιν ἑδομήκοντα Κοράνια, ὧν ἕκαστον ἔχει ἀξίαν αἰγυπτιακοῦ θησαυροῦ, δεξιόθεν τοῦ μηράπ ὑπάρχει Κοράνιον τοῦ Γιακούντ Μοστᾶ Ἀσεμῆδικοιον τούτου οὐδαμοῦ, πλὴν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει τζαμίου τοῦ Σουλτάν Αχμέτ, εὑρίσκομεν. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς ὑπάρχουσιν ἔξ θόλοι, ἐδραζόμενοι ἐπὶ πολλῶν κιόνων, καὶ ἐπὶ τῆς πύλης ὁ ἑδομός ὁ γυναικῶνιτες, ἐκτενής ως ὁ τῶν σουλτανικῶν τζαμίων, ἐστόλισται διὰ δικτυωτῶν ὁ μιναρὲς ἔχει ἔνα ἔξωστην.

Πέρις τοῦ τζαμίου ὑπάρχει κερβάν σεράγιο,
δυνάμενον ὅπως οἰλοξενήσῃ τρισχίλια ἄτομα,
καὶ εἰς σταῦλος δισχιλίων ἵππων, καὶ ἔτε-
ρος κακῆλων· ἔχει ἐστικτόριον [δάρον οὐλὴν ἴαάμ],
ἐν ᾧ πλουσίως σιτοῦνται γέροντες, νέοι καὶ
γυναικεῖς· ἐν πάσῃ ἐστίχῃ τοῦ κερβάν σερα-
γίου χορηγοῦνται· καὶ ἐπέφραν ἀρτος, ζωμός,
κηρίον· εἰς ἕκαστον δὲ ὑπάρχυτον ἀνάλογος
τῷ γένει φορβή· τῷ τζαμίῳ προσήρτηται καὶ
λουτρών, μολυβδοσκεπής καὶ αὐτός, ὡς πάντα
τὰ τοῦ ἰδρύματος μέρη»¹. Νεώτερος περιη-
γητής ὄνομάζει μὲν ἴμαρειον τὸ δάρον οὐλὴν
ἴαάμ, προστιθησι δὲ ταῦτα: «Ο Μουσαρά
πασᾶς, πλὴν τοῦ τζαμίου, ἔμεινε καὶ ίσσε-

Τεκκὲς Φαζω-ουω-ωάχ πασδᾶ.

"Ηχυασεν ούτος ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Τσελεμπή Μεχεμέτ τοῦ Α' (έγιρας 816—824 = 1403—1421) καὶ τοῦ νιοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ Σουλτάνου Μουράτ τοῦ Β' (έγ. 824—855 = 1421—1451). ἐγρημάτισεν ιεροδίκης (καῆς, χακῆι) τῆς Γκεγπούζης, δὲ ὅπερ ἐπο-

4. Ἐν αὐτῷ ὥρισθη διδάσκαλος ὁ σύγγρονος διάσημος Μολᾶς Μουχαι-ετ-τίν Μεχέμετ ἐπ-τεμπλοῦ[η] [ό ἐκ Ταυρίδος]. Καρα-πολεμπι-ζαδέ ἔνθ' ἀν., σελ. 213.

2 μὲν μὲν λίθος ἐν Καστρῷ ὀρυζασμένη, καὶ θεωρουμένη ὡς ἀλεξικέραυνος.

3. Μεζεμέτη 'Επίτη ζυθός' αν.

4. Κλεώνυμος καὶ Παπαδόπουλος· Βιθυνικά, ἐν
Κίπρῳ, 1867, σελ. 42.

4. Hammer; the travels of Evliya, t. II, σε. 89-91.

νομάζεται *Μονλᾶς*, Χότζας, ἥ, κατ' ἄλλους, τῆς περιοχῆς τῆς Γκεγπούζης διοικητής (Γκέγ-
πουζέ καζασινά μουτεσαρίφ), ἀναμφιθόλως μετά τὴν ἀνάκτησιν αὐτῆς τε καὶ τῶν πέριξ ἐν ἔτει ἑγίας 822ῷ, ἀρξαμένῳ τῇ 28 Ἰανουα-
ρίου 1419. Κατὰ τὸν Ἀαλῆν, ιστορικοὶ τινες λέγουσιν ὅτι περὶ τοῦ βίου τὰ ἔσχατα, ώς ὁ *Καρᾶ Χαλήλ*, καὶ οὗτος ἐρθασεν εἰς τὸν αὐτὸν διοικητικὸν βαθμόν· ὁ *Καρᾶ Χαλήλ*, ὁ κυρίως *Ταστέρελη Χαϊρ-ετ-τὴν* πασᾶς, ὃν οὐλεμᾶς, ἐγένετο ἐν ἀρχῇ κατῆς τοῦ Μπιλετζίκ, εἶτα τῆς Προύσης, μετὰ ταῦτα *Καζασκέρης* καὶ ἐπὶ τέλους μέρας *Βεζύρης*, ἀπὸ τοῦ ἔτους ἑγίας 831—857=1428—1453, διε τὸν *Πασᾶς* ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῶν καταλόγων τῶν μεγάλων *Βεζύρων* λείπει τὸ ὄνομα τοῦ *Φαζλ-ουλ-λάχ*, ἐπεταῖ ὅτι μόνον εἰς τὰ κληρικὰ ἀξιώματα θεωρητέος φθίσας καὶ λαθὼν διὰ τοῦτο καὶ τὸν τίτλον *Πασᾶν*, μὴ οὕτα ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἰδρυσεως τοῦ ὄθωμανικοῦ κράτους οἰκογενειακόν ('Ααλῆς' Κιουνγ-ουλ-άχμπαρ, τόμ. Δ', μέρ. Α', σελ. 73, ἔκδ. 1277 ἑγίας). Σύγχρονος αὐτῷ ἀναφέρεται καὶ ἔτερος ὁμώνυμος, ιατρὸς τοῦ τελευταίου Σουλτάνου, προαγθείς ἔνεκα τῶν γνώσεων, τῆς κρίσεως καὶ τῆς φρονήσεως εἰς βαθμὸν *Βεζύρου* καὶ σύμβουλος τοῦ Σουλτάνου χρηματίσας, κατὰ τὸν Ἀαλῆν (αὐτ. σελ. 224, *Φαζλ-ουλ-λάχ Πασᾶ*). Εἰς αὐτὸν ἴσως ἀναφέρονται τὰ γραφόμενα τοῦ *Δούκα*, ὅτι ὁ Σουλτάνος *Μουράτ* εἶχεν «ένα τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ σύμβουλον, ἀνθρωπὸν κακοποιὸν καὶ τὸν *Χριστιανῶν* ἐχθρὸν ἀσπονδον, ὄνοματι *Φαδουλάχ* οὗτος γάρ ἦν πρώτον τῶν εἰσοδημάτων τῆς ἡγεμονίας μέγας γαρτουλάριος» εἶτα, ὅρων αὐτοῦ τὸ πανοῦργον ὁ ἡγεμών, ὅξεν καὶ πρὸς τὰς βουλὰς αὐστηρὸν καὶ κατὰ τῶν *Χριστιανῶν* ἐχθρωδῶς διακείμενον ποιεῖ αὐτὸν καὶ μετάζοντα...», καὶ τὰ ὄλλαχοῦ, ὅτι ὁ αὐτὸς Σουλτάνος ἔνα μίον τοῦ *Ιωάννου Παλαιολόγου*, εὑρεθέντα ἐν Ἀδριανούπολει καὶ ἔτερον ἐν *Σερβίᾳ* «πέμψας δεσμίους ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐν Ἀμρασίᾳ ἐξօρύττει τοὺς ὄρθαλμοὺς καὶ τῶν δύο, συμβουλίῃ τοῦ *Φαδουλάχ*. Ἀνακροῦνται δῆμοις ταῦτα ἔξι δσῶν οἱ ὄθωμανοὶ ιστορικοὶ ἀναφέρουσι περὶ τῶν ἀνδρῶν τούτων καὶ κυρίως περὶ τοῦ ἐν Γκεγπούζη ταφέντος. Γνωρίζουσιν ἡμῖν οὕτοι: ὅτι ὁ τῆς Γκεγπούζης διοικητής *Φαζλ-ουλ-λάχ* πασᾶς εἶχεν ἀρμονικὰ σχέσεις μετὰ τοῦ ἐν *Βυζαντίῳ* κρατοῦντος καὶ τῇ μετολαβήσει αὐτοῦ προθυμῶς ἀρέθη ἢ εἰς *Εύρωπην* διάβασις διὰ Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Σουλτάνου *Μεχεμέτ Α'* διτὸς ἐγκρατῆς ἦν τοῦ ἵεροῦ μουσουλμανικοῦ νόμου καὶ σοφὸς ἀνὴρ καὶ ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν διακριθείστων ἐπὶ δικαιοσύνῃ, ἀρετῇ καὶ πιστῇ ἐκπληρώσει τοῦ καθήκοντος σεβόμενος δ, τι ἡ θρησκεία καὶ τὸ κράτος ἀπήτου, δεξιῶς ἐπολιτεύθη πρὸς τοὺς διαφερομένους καὶ τὸν θρόνον ἀντιποιουμένους οὐσίους τοῦ Σουλτάνου *Βαγιαζῆτη Γιλιπόρι*, τὸν Σουλεμάνην Σάχ, τὸν *Μουσᾶ Χάν* καὶ τὸν Σουλτάνον *Μεχεμέτ Α'*, δεξιᾶς δικιάν δρᾶσιν ἐν τῇ ὑπερσίᾳ ἐνὸς ἑκάστου αὐτῶν. Οἱ αὐτοὶ ιστορικοὶ παρέχουσιν ἡμῖν τὰς ἐπομένας εἰδήσεις περὶ αἰσιάς διεξαγωγῆς δύο πρεσβειῶν τοῦ *Φαζλούλ-λάχ* πρὸς τὰς ἐν *Βυζαντίῳ* ἀργάς τὰν πρώτην αὐτῶν ὄριζουσιν εἰς τὸ ἔτος ἑγίας 816=1413 καὶ ἔξιστοροῦσιν ως ἔξης ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτωρ *Ιωάννης Παλαιολόγος* τὸν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου *Βαγιαζῆτη* ἐπιβεβηλημένον όρον ἐπὶ τρία ἔτη ἦν καθυστερῶν, ὃ ἐν Ἀδριανουπόλει, ἦ μᾶλλον ἐν *Εύρωπῃ*, ὄθωμανὸς ἀργῶν ἀπήτει αὐτόν, ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν *Βυζαντινῶν* διά τε *Ξηρᾶς* καὶ *Οαλάσσης* ἡττηθέντος τοῦ στόλου αὐτοῦ πρὸ τῆς νήσου *Πλάτης*, προυτάθη εἰρήνη· δεξιῶνος ταύτην ὁ *Παλαιολόγος*, ὥρισε διαιτητὴν τῆς μετὰ τοῦ *Μουσᾶ* διαφορᾶς τὸν ἐν Ἀσίᾳ ἀρχοντα τῶν Ὁθωμανῶν Σουλτάνον *Μεχεμέτ Α'*, καὶ οὗτος τὸν γακίμην τῆς Γκεγπούζης *Φαζλ-ουλ-λάχ* ἔξομαλισθείσης τῆς διαφορᾶς καὶ δοθεισῶν τῶν ἀπαιτουμένων ἐγγυήσεων μεταξὺ αὐτῶν, ὁ *Μεχεμέτ* διέθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ *Σκουταρίου* καὶ ἐστράτευσε κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ *Μουσᾶ*, ἀντιποιουμένου τὴν κυριαρχίαν τῶν ἐν *Εύρωπῃ* ὄθωμανικῶν κτήσεων¹. Ταῦτα μὲν οἱ Ὁθωμανοὶ κατὰ τοὺς ἡμιτέρους δῆμος, οὐδόλως μνημονεύοντας πρεσβείας τοῦ *Φαζλ-ουλ-λάχ*, ὁ *Μουσᾶς* ἐποιόρκησε τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ στόλον ἔξεπμψε, διότι οἱ ἐν *Βυζαντίῳ*, κύριοι ὄντες τοῦ Βοσπόρου, ἡμιπόδισαν τὴν εἰς Ἀσίαν διάβασιν αὐτοῦ, βαδίζοντος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ *Μεχεμέτ*. Οὗτοι, κατατροπώσαντες τὸν στόλον τοῦ *Μουσᾶ* πρὸ τῆς νήσου *Πλάτης*, ἐδέξαντο πρότασιν, ἥ προτεκάλεσαν αὐτοῖς τὸν *Μεχεμέτ* καὶ ἐπέτρεψαν τὴν διάβασιν διὰ *Χρυσοπόλεως* τῶν δυνάμεων αὐτοῦ κατὰ τοῦ *Μουσᾶ* τούτου γενομένου, ἔξηλθεν ὁ *Μεχεμέτ* κατὰ τῶν πολιορκητῶν, κατεδίωξεν αὐτοὺς καὶ, φονευθέντος τοῦ *Μουσᾶ*, ἀπελείφθη αὐτὸς μόνος τοῦ

1. Χαιρούσιος λάχει ταρίχης ο σμαρτός, τ. Τ', σ. 68-70.

σουλτανικοῦ θρόνου κύριος, φιλίως ἔχων πρὸς τοὺς ἐν Βυζαντίῳ. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταῦτη ἀνάγεται ἡ πρώτη πρεσβεία τοῦ Φαζλ-οὐλ-λάχ¹. Τὴν δευτέραν ὥριζουσιν οἱ ὄθωμανοὶ συγγραφεῖς εἰς τὸ ἔγιρας ἔτος 826, ἀρξάμενον τὴν 15 Δεκεμβρίου 1422², ἀποτελεσματικά αὐτῆς λέγουσι τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς ἀπὸ Ιουνίου μέχρι 6 Σεπτεμβρίου 1422³ διεσχιθείσης ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μουράτ Β', τῶν αὐτῶν συνθηκῶν ἀνανεωθεισῶν⁴, τούτεστι τῆς πληρωμῆς τοῦ «εἰς τρισμυρίους γρυσίους»⁵ τεταγμένου ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζήτ Α' ἐτησίου ἐπιδόματος. Οἱ ήμετεροὶ τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας ταῦτης εἰς ἴδιας πολεμικὰς ἀρετὰς ἀποδιδόσαν, οὐδὲ ἐνταῦθα μνημονεύοντες μεσολαβήσεώς τινος τοῦ Φαζλ-οὐλ-λάχ⁶.

Ο Φαζλ-οὐλ-λάχ ἔγειρεν ἐν Γκεγπούζῃ τεκὲν καὶ μαυσωλεῖον, ἐνῷ καὶ τέθηπται, ὑφιστάμενα καὶ σῆμερον οἱ γράψαντες τὰ Βιθυνικὰ ἐσφραγίδας ὄνομάζουσιν αὐτὸν Φειζούλλαχ καὶ λέγουσιν ὅτι οὗτος «μετακομίσας τὴν ἐκ Λιβύσσης (:) ὑλην τὴν τότε σφραγένην ἐπὶ τοῦ τάρου τοῦ Ἀννίβα, ἔγειρε τέμενος λαμπρόν, οὐ οἱ τοῖχοι κοσμοῦνται ἐκ πορεσθάνης, αἱ δὲ θύραι ἔξι ἐλεφαντίνων ὄστέων τετορνευμένων, καὶ ὁ θόλος εἶναι ἐγγεγλυμένος, φέρων τεμάχια Κορανίου, γεγραμμένα διὰ γραμμάτων ἀρχαίων, κουφικῶν καλουμένων, ἔνθα εἰσέτι εὑρηται καὶ Κοράνιον ἀρχαιόγραφον, διπερ ἐσχάτως ζῶν ὁ Σουλτάνος Μετζίτης ἡσπάσθη, μετενεγκὼν αὐτό, ὅτε ἦλθεν εἰς Χάρακα»⁷. Ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὸ τζαμίον τοῦ Τσουμπάν Μουσταφᾶ πασᾶ καθὼς δὲ εἰπομένει, ἐπὶ τῶν ἔωματῶν ἔτι γρίνων

1. Χαλκοκοδύλης σελ. 97—8, E. R.—Δούκας xix.—Φραντζῆς Α', 30.—Leunclavius Ann. Turc., σελ. 323 E. R.

2. Αὐτὲς 826 ἔγιρας, γραπτέον τότε 825.

3. Χαϊρούλ-λάχ ἔνθ' ἀν., τ. Ζ', σελ. 50.

4. Χαλκοκοδύλης σελ. 33, E. R.

5. Δούκας κεφ. 28.—Χαλκοκ. σελ. 124, E. R.—Καναρός σελ. 197—198, E. R.—Φραντζῆς Α', 32.

6. Κλεοντ., καὶ Παπαδοπ. ἔνθ' ἀν., σελ. 42.—Ταῦτα βιογραφικὰς εἰδήσεις ἔχουσι: Sebat-er-türk ἔνθ' ἀν., τ. Β', σελ. 432.—Δούκας κεφ. 30, σελ. 116, 117, E. R.—Χάμμερ ἔνθ' ἀν., βιβλ. VII [τ. Α', σελ. 421 ἐλλ. μεταφρ.], βιβλ. IX [τ. Β', σελ. 47, σημ. λγ' ἐλλ. μεταφρ.].—Μεχεμέτ Ἐπίτης ἔνθ' ἀν. Leunclavius ἔνθ' ἀν., ὅστις γράφει αὐτὸν Fasclulla.—Ἀαλῆς Κιουνγουλ-άγρυππαρ, τ. Δ', μέρ. Α', σελ. 73, 141—142, 224.

1. Μεζεμέτ Ἐπίτης ἔνθ' ἀν. — Hammer; Reise nach Brussa, Pest, 1818, σελ. 163—164.—Σαμπάζης ηφημερίς Κ/πόλεως, φύλ. 1 Μαΐου 1893 [1309].

Γαζὴ Σερτάρ ιθρακῆν πασᾶ τοεδμεδῆ.

Ἄγνωστου ἡμέραν γρόνου καὶ δράσεως τυγχάνει ὁ ἀνήρ οὗτος, τὸ ἄνυδρον τῆς Γκεγπούζης βλέπων, ἐδαπάνησεν ἐξ ίδιων εἰς τὴν ἀνόρουξιν φρεάτων, κειμένων εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, καλυφθέντων διὰ θόλων ὑπογείων, διωγγεύεν, ἐνώσας τὰ ὅδητα αὐτῶν, ἀντλούμενα διὰ τῶν λεγομένων τολαπίων, μέχρι τῆς πόλεως καὶ ἀνήγειρεν ἐν τῇ ἀγορᾷ κρήνην· ἐξ αὐτῆς διανέμονται ὅδατα εἰς διαφόρους ἄλλας κρήνας καὶ εἰς τὸν λουτρῶν τῆς κωμοπόλεως. Ο φιλάνθρωπος ιδρυτὴς ὠρίσε καὶ βακούφιον (=εισόδημα), πρὸς συντήρησιν τοῦ ιδρυμάτος αὐτοῦ ἐν ἔτει 1893 ἡ μὲν κρήνη ἦν κατάξηρος, διάφοροι δὲ ὡρείλον ἐκ τοῦ προιόντος τῶν εισοδημάτων αὐτῆς περὶ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας γροσίων· τὸ ὑπουργείον τοῦ ἐρχαρίου ἐκαλεῖτο εἰς λῆψιν τῶν δεόντων μέτρων¹. Ο αὐτὸς καλεῖται προσέπτι καὶ Σισράν² Ίβραζίμ πασᾶς. Ή κρήνη κείται ἐν μέσῳ πλατείας, περὶ ἣν εἰσὶ καρφενεῖσα καὶ ὁ μέγας λουτρών (τσιφτὲ γαμάρ), διηρημένος εἰς ἀνδρῶν καὶ γυναικείον.

Ἡ ταυτότης τῆς πόλεως.

Αναγράψαντες ἐν τοῖς ἀνω τὰς ἱστορικὰς εἰδήσεις, δοκιμαστῶσι σχετιζόμενα πρὸς τὰ τρία ὄνόματα, τὸ τῆς Αιβύσσης, τὸ τῆς Δακιβίζης καὶ τὸ τῆς Γκεγπούζης, ἐρευνήσωμεν ἦδη καὶ τὰς γνώμας, δοσας ἐξήνεγκον οἱ νεώτεροι ἐπὶ τοῦ θέματος, ἐκαὶ αἱ τρεῖς αὐταὶ διάφοροι ὄνομασίαι ἀνήκωσιν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πόλιν³.

Ἐκ τῶν ἀναγεγραμμένων γωρίων τῶν συγγράφεων τῶν διαφόρων χρόνων, ἐξάγομεν ώιστιμένως, ὅτι κατὰ τὸ μέσον τῆς μεταξὺ Χαλκηδόνος καὶ Χρυσοπόλεως καὶ Νικομηδείας ὄδοι ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει καώμη, πόλις, οὐ μικρὰν μὲν τῆς Οχλάσσης. ἀλλὰ τοσοῦτον πλησίον αὐτῆς, ὥστε καὶ τὸ παράλιον, τὸ ἐπὶ τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου ὡς λιμὴν ἡ σκάλα

1. Ducange; Hist. C/pie, notes sur Villeh, CCXL.
2. Leake; ἔνθ' ἀν.
3. Hammer; Umblick & Reise κτλ. σελ. 163.—Texier; ἔνθ' ἀν.
4. Ainsworth; ἔνθ' ἀν., σελ. 18, 20.
5. Παρὰ Bianchi, ἔνθ' ἀν.

αὐτῆς χρησιμεῦον, ὁμωνύμως ἐκφέρεσθαι· ἡ κώμη αὐτῆς ἀπὸ τοῦ χρόνου τῶν βασιλέων τῆς Βιθυνίας μέχρι τοῦ τετάρτου μετὰ Χριστὸν αἰώνος ἐκκλείτο Λίβυσσα· μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῶν βυζαντηνῶν αὐτοκρατόρων Δακιβίζα· καὶ ἀπὸ τῆς ὄθωμανικῆς κυριαρχίας Γκεγπούζα· καὶ ἡ Κέιβιζα. Περὶ τῆς πρώτης ἐπωνυμίας λέγεται, ὡς εἰδομεν, ὅτι παρήγθη ἀπὸ παρρέοντος ποτακοῦ Λιβύσσου· περὶ τῆς δευτέρας, οὔσης λίαν πειρέργου, οὐδὲν εὔρομεν· περὶ δὲ τῆς τρίτης οὐδεμίᾳ γωρεὶ ἀμφιθολίᾳ ὅτι μικρὸν παραρθαρὲν καὶ τὴν πρώτην συλλαβὴν ἀποσθαλόν, καίτοι οὐδέμιον εὑρηται ἀνευ αὐτῆς γραφόμενον, τὸ βυζαντηνόν ἐστιν διορικό. Διὰ ταῦτα ἐσχηματίσαμεν τὴν πεποίθησιν ὅτι τὴν Λιβύσσαν ὑποκατέστησεν ἡ Δακιβίζα· ὡς πάντα τὰ ἀρχαῖα Όδοιποδιά, μνημονεύοντα συνάμματα καὶ τοῦ τάρου τοῦ Ἀννίβα, ὁρίζουσι τὴν Λιβύσσαν ἐν τῷ μέτω τῆς μεγάλης ὄδοι ἀπὸ Χαλκηδόνος εἰς Νικομήδειαν καὶ λέγουσιν αὐτὴν ταχυδρομικὸν σταθμόν, οὐτω καὶ οἱ μεταγενέστεροι λέγουσι τὰ αὐτὰ περὶ τῆς Δακιβίζης καὶ τῆς Γκεγπούζης. Ἐπομένως, ἀρ' οὐ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου εὑρίσκομεν τὰ αὐτὰ πράγματα, ἔπειται ὅτι αἱ τρεῖς διάφοροι ἐπωνυμίαι σημαίνουσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κώμην ἡ πόλιν.

Ἐν τούτοις δύμας νεώτεροι ἐρευνηταὶ ποικίλικοι ἐξήνεγκον γνώμας, δεικνυούστας μεγάλην αὐτῶν πλάνην. Ο Λεονγκλάβιος, ἔχων ὑπ' ὄψιν, φύινεται, τὸν Ηπολεμαῖον, ἐν ταῖς μεσογείοις πόλεσι καταλαγήσοντα τὴν Λιβύσσαν, καὶ ἀποδεχόμενος τὴν Γκεγπούζην παράλιον, θεωρεῖ ταῦτην ταχυδρομικὸν σταθμὸν Διλ., προθήκεις εἰς βαθεῖαν ἐπιτοπίως ἐξέτασιν. Τὴν εὑδησιν ἐμάθημεν ἐκ μνείας τοῦ E. Oberhummer, Geogr. Jahrbuch, XXII· τὴν πραγματείαν μὴ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, ἀγνοοῦμεν τὴν γνώμην τοῦ Schwab· ἀλλ' ἡμεῖς πεπεισμένοι διατελοῦμεν ὅτι τὸ Διλ., ἡ Γλώσσα, ἐπέχει τὸν Πελεκανόν, περὶ οὐ, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ἔχομεν ἀρθρον ἰδιαίτερον.

1. Ducange; Hist. C/pie, notes sur Villeh, CCXL.
2. Leake; ἔνθ' ἀν.
3. Hammer; Umblick & Reise κτλ. σελ. 163.—Texier; ἔνθ' ἀν.
4. Ainsworth; ἔνθ' ἀν., σελ. 18, 20.
5. Παρὰ Bianchi, ἔνθ' ἀν.

1. Leunclavius; Pand. Turc., § 74, 153.

Είπομεν δτι ἡ Λίβυτσα ἵτο τοσοῦτον τῆς θαλάσσης πλησίον, ὥστε τὸ ἐπὶ τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου παράλιον, τὸ γηγημένον ὡς λιμὴν αὐτῆς ἡ σκάλα, ἔφερε τὸ αὐτὸ δύο μα, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀλλοι μὲν τῶν συγγραφέων παραθαλάσσιον καὶ ἄλλοι μεσόγειον λέγουσιν αὐτήν· τὸ αὐτὸ συμβαίνει ἐρεῖται καὶ διὰ τὴν Δακιζανήν, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὴν Γκέγπουζαν.

Οἱ τῆς Γκέγπουζης κάτοικοι, οἱ προτιμῶντες τὴν διὰ πλοίων ἐκ τῶν λιμένων Ἐσκί-

Χιστὸ ἡ Δάχριτζα εἰς Κωνσταντινούπολιν μετάβασιν ἡ ἐπάνοδον ἀποπλέοντες καὶ καταπλέοντες ἔλεγον δτι ἡρχοντο ἀπὸ τὴν Γκέγπουζαν εἰτε ἔπλεον εἰς Γκέγπουζαν· οὗτως ὁ Σεστίνης, παράλιον νομίσκις τὴν πόλιν, δτε, ἀποπλεύσας ἐκ Κωνσταντινούπολεως, ἔπλεεν εἰς τὸ Νικομηδείασιν κόλπον, οὔρου ἀνέμου πνεύσαντος, ἔφιστε, λέγει, εἰς τὸ ἀκρωτήριον Γκέγπουζαν ἡ Γκεγνέπεζε· ἀναφέρων δὲ τὰ κτίσματα τοῦ Τσουτάν Μουσταφᾶ καὶ μὴ βλέ-

Ο τάφος τοῦ Ἀννίβα

πων αὐτά, «κατὰ τὸ παρόν, γράφει, οὐδὲν ὄρχαται· ἐστὶν ἀκρωτήριον, εἰς ἀπόστασιν τοῦ ὅποιου εὑρηται χωρίον λεγόμενον *Mahona μεθ'* ἐνδι χανίου», καίτοι, λέγει, δτι ἡ Γκέγπουζά ἐστι κασαμπᾶς (κωμόπολις), κατοίκους ἔχουσα Τούρκους, καὶ ἔξ μητια τῆς θαλάσσης ἀπέχουσα¹.

1. *Sestini; viaggio da C/poli a Bassora, 1786,*

Ο τάφος τοῦ Ἀννίβα.

Τὸν εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ τάφου τοῦ Ἀννίβα εἰς τὴν Γκέγπουζαν μεταβαίνοντα ὁ ὁδηγός σελ. 5—7. Ἡ πατήθη οὔτος καὶ εἰς τὸ ὑπὸ αὐτοῦ *Mahona* πα λεγόμενον ἀνώπαρκτον γωρίον· πιθανῶς πρὸ τοῦ γανίου προσωρισμένη ἔμεν μασόνα (φορτηγίς), δτε ἡράτησε τινὰ περὶ τοῦ μέρους· τοῦ δ' ἀποκρινομένου μασόνα ἐστὶν ἔκει, ὡς περιηγητῆς ἐξέλαθεν οὗτομα τοῦ μέρους τὴν λέξιν καὶ ἐσημειώσατο αὐτό.

λείψανα τοῦ Ἀννίβα κεκλεισμένα εἰσὶν ὑπὸ τὸν λορίσκον, περὶ οὐ ἡμίν ὁ λόγος, καὶ προσκάλει τοὺς περιηγητὰς εἰς ἀνόρυξιν αὐτοῦ πρὸς ἐπιθετικῶσιν¹. Ο *J. Mordtmann* ἐξέρχασεν ἐνδοικημούς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ τάφου τοῦ Ἀννίβα καὶ, στηρίζομενος εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ *Leake*, προτιμᾷ τὴν γνώμην, καθ' ἧν ὁ τάφος ἔκειτο χαμηλότερον τῆς Γκέγπουζης, πλησίστερον δὲ τῆς ἀκτῆς καὶ τῆς κοίτης ποταμοῦ². Ἐν ἔτει 1889 ἡ ἐν Κωνσταντινούπολει Γερμανικὴ Ἐκδρομικὴ Λέσχη (Deutsche Excursion-club) ἐπεσκέφθατο τὸν τάφον καὶ ἐφωτογράφησεν αὐτὸν· μέλος τότε τυγχάνοντες καὶ ἡμεῖς ἐλάθομεν τὴν φωτογραφικὴν εἰκόνα, ἣν παρεθέμεθα ἀνωτέρῳ.

Ἐπιγραφαὶ Γκέγπουζης.

Οὐδεμίαν σχεδὸν ἔχομεν ἐκ Γκέγπουζης ἐπιγραφήν, ἀφ' οὐ τὴν ὑπὸ τοῦ *A. Mordtmann* εὐρεθεῖσαν ἐν αὐτῇ καὶ ἐν ἔτει 1863 δημοσιευθεῖσαν, ἔνα ἀκριβῶς πρὸ αὐτοῦ αἰώνα ἔτερος περιηγητῆς εἶδε καὶ ἀντέγραψεν ἐν Χαρταλιμῆ (Καρτάχλ), ὡς παρακατιοντες ὄφομεθα. Ο *Leake* μόνην ἔνδειξιν δτι ἡ Γκέγπουζα κατεῖχε θέσιν ἐλληνικῆς πόλεως εὑρε κεκολοθωμένην ἐλληνικὴν ἐπιγραφήν· μετ' αὐτὸν ὁ *Ainsworth* εἶδεν ἄνευ ἐπιγραφῆς μικρυπρίνην σαρκοφάγον, χρησιμεύσαν τότε ὡς ποτίστραν τῶν ἐν τῷ Μεντζίλ-χανε (ταχυδρομικῷ σταύλῳ) ἐππων. Εὐτυχέστεροι ἐφάνημεν ἡμεῖς, ἰδόντες ἐπίσης μικραρίνην σαρκοφάγον ἐν τῇ περιοχῇ κατηδαρισμένου ἐλλιοτριβίου. Φέρουσαν τὴν ἐπομένην ἐπιγραφήν, ἐν ἀρίστῃ μὲν καταστάσει διατηρούμενην, φέρουσαν διμῶς γραμματικὰ τινὰ σφάλματα καὶ λεκτικὰς ἐλλείψεις· εἰς τὸν 2 στίχον ἀντὶ «ἐμκυτὴν» ἀριστεῖ «ἐμκατὴ», καὶ ἀντὶ τῆς «σὺν» ἡ πρόθεσις «ἐν». εἰς τὸν 4 στίχον ἀντὶ τῆς ὄνομαστικῆς πτώσεως (τεθείσης πιθανῶς ἐκ μιμήσεως τοῦ ἐν τῷ α' στίχῳ ἐπίστης, ὅθις διμῶς, εἰς τὴν αὐτὴν πτώσιν ἐκφερομένου ἐπωνύμου τῆς *Φιλητῆς*), ἀριστεῖ ἡ δοτικὴ εἰς τὸ ἐπώνυμον τοῦ Σωκράτους· τοῦτο δὲ ἐξάπαντος ἐλλειπτικῶς τεθείμενον ἐστίν, ἀντὶ «ο καὶ Εὔπους» ἡ μᾶλλον ἀντὶ τοῦ «ο καὶ Εὔπολις», ἐκεῖνο μὲν ὡς πρωτοφανὲς ὄνομα κύριον, τοῦτο δὲ σύνθητος. Τὰ λοιπὰ γραμματικὰ λάθη εἰσὶν εὐνόητα.

1. *Chevalier; voyage de la Propontide et du Pont-Euxine. Paris, 1800, σελ. 39.*
2. *O ἐν Κων/πόλει Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. τ. IZ*, σελ. 193.*

1. ΗΦΚΑΙ ΙΜΑΛΤΡΩΗΝΤΑΗ
ΖΩΣΑΕΜΑΥΤΗΝΤΗΝΠΥΑΙΛΟΝΤΑΥΤΗΝΕΘΗΚΑΣΥΝΤΩΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕ,
ΤΟΠΩΚΑΙΤΩΓΛΥΚΥΤΑΤΩΜΟΥΑΝΔΡΙΑΥΡΗΛΙΩ

ΣΟΚΑΩ ΕΚΥΡΑ ΟΤΣΗ

5. ΚΑΙΒΟΥΛΟΜΑΙΜΕΤΑΤΟΚΑΤΑΤΕΘΗΝΑΙΗΜΑΣΜΗΔΕΝΑΕΤΕΡΟΝ
ΤΕΘΗΝΑΙΕΙΣΤΗΝΠΥΑΙΛΟΝΤΑΥΤΗΝΕΙΜΗΕΑΝΕΠΕΙΕΙΤΕΚΝΟΝ
ΗΜΩΝΟΣΔΑΝΠΑΡΑΤΑΥΤΑΠΟΙΗΣΙΔΩΣΕΙΠΡΟΣΤΕΙΜΟΥΤΩ

ΤΑΜΕΙΩ ΧΑΦ ΚΑΙΤΗΠΟΛΕΙ Χ ΒΦ ΚΑΙΤΗΡΒΙΛΕΙΑΝΩΝΚΩΜΗ ΧΑ

10. ΧΑΙΡΕΤΕ

'Αναγινώσκομεν λοιπόν διωρθωμένην τὴν
ἐπιγραφὴν οὕτω·

Φιλητή, ἡ καὶ Ματράνα
ζῶσα ἐμάντη τὴν πύελον ταῦτην ἔθικα ἐν τῷ
τόπῳ καὶ τῷ γλυκυτάπῳ μου ἀνδρὶ Αἰρητίῳ

Σωκράτει, δ[ε]ξι καὶ Εδόπος [ει]
5 καὶ βόβλομα μετὰ τὸ κατατεθῆναι ἡμᾶς μιδένα
ζέτερον
τεθῆναι εἰς τὴν πύελον ταῦτην, εἰμὶ ἐδὲ ἐπειχῇ
[τέκνον]
ἡμῶν. Ος δ' ἀν παρὰ ταῦτα ποιήσει, δῶσει
[προστίμον τῷ
ταμείῳ¹ λαβ', καὶ τῇ πόλει λα., καὶ τῇ Ἀρβε-
[ιλανῶν κάμη λα'.
Χαίρετε.

Η «κάμη Αἰρητίων» ἀπαντᾷ, ὑπὸ διαφόρους γραφάς, καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς, ἀνκακλιθείσις ἐν τῷ μεταξὺ χώρῳ τῆς πόλεως Νικομηδείας καὶ τῆς κώμης Τούζλων, εὑρισκομένης ἐν σταθμῷ ἐντεῦθεν τῆς Γεγεπούζης πρὸς τὴν πρωτεύουσαν· αἱ δὲ γραφαὶ αὗται εἰσὶ αἱ 'Αἰρητίων' ἐν ἐπιγραφῇ προερχομένη ἐκ νεκροταφείου περὶ τὴν Νικομήδειαν, περιληθείσῃ ἐν τῷ C. I. G. ὑπὸ ἀρ. 3785· β' 'Αἰρητίων' ἐν ἐπιγραφῇ, καιμένη ἐν τῷ ιερῷ ὄρθιδεξι φυκῷ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἐν τῇ κώμῃ Τούζλων, δημοσιευθείση ὑπὸ τοῦ Xρ. Παπαδόπούλου ἐν τῷ ὑπὸ ἀριθμὸν 2596 (β' 18 Οκτωβρίου 1877) φύλλῳ τῆς ἐν Κωνσταντινούπολει ἐρημερίδος «Νεολόγου» καὶ 'Αἰρητίων' κατὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς ὑπὸ M. Γεδεών, ἐν τῇ τότε συγγρόνῳ «Πρωΐᾳ»². γ' 'Αἰρητίων' ἐν

1. Τὸ σημεῖον τοῦτο σημαίνει, ὡς γνωστόν, δηνάρια.

2. M. Γεδεών 'Ακρίτας καὶ Τούζλα' σελ. 200, σημ. 1 (Εἰκον. ήμερολ. 1896, ὑπὸ Ιω. Ιωαννίδου, ἐν Κων/πόλει, 1895).

1. M. Χονουμούζης Κρητικά, σελ. 44, κέ. — Πρβλ. C. I. G., ἀρ. 3788.

2. 'Ο Γεδεών, ἔνθ' ἀν., σελ. 205), ἀγνοῶν τὰς ἄλλας μνείας, εἰκάζει τὴν θέσιν Αἰρητίων εἰς τὸ Τσάτιρον.

τινὲς τοῦ Hase, καθ' ἃς ἡ κώμη αὕτη ταυτίζεται πρὸς τὸ Eribulo τοῦ Ηεουτιγκερείου πίνακος, ὅριζοντος αὐτὸν δώδεκα μίλια ἀποστάμενον τῆς Νικομηδείας ἐπὶ τῆς ἀπ' αὐτῆς εἰς Νίκαιαν ἀγούστης, τὸ ἥ τὸν Ερίβωλον τοῦ Λίσσος, ἐπίνειον ἐπὶ τοῦ Λασταχηνοῦ κόλπου, Hyribulum τοῦ Ηεροσολυματικοῦ Οδοιπορικοῦ, τὴν παρὰ Πτολεμαϊφ Ερίβοιαν εἰς ταῦτα παρατηροῦμεν ὅτι τὴν μὲν Ερίβοιαν ὁ Πτολεμαῖος τάσσει ἐν ταῖς μεσογείοις πόλεις τῆς Βιθυνίας μεταξὺ τῶν Αἰρητίων καὶ τῶν Ερίβωλων, τὸν δέ Ερίβωλον τοῦ ἐπίνειον τοῦ καταντιπέρας τῆς τῶν Νικομηδέων πόλεως ὄντος...»

ιστορῶν ἂμα ὅτι ὁ ἐν αὐτῷ καταντήσας Μακρῖνος διέπλευσεν ἐξ αὐτοῦ «εἰς τὴν Χαλκηδόνα· οὐ γάρ ἐθάρσησεν ἐς τὴν Νικομήδειαν εἰσελθεῖν, φοβηθεὶς τὸν τῆς Βιθυνίας ἄρχοντα...»¹. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Ερίβωλος, ὁ τοῦ Δίσσος ἔστι καὶ ὁ περὶ τῷ Ηεουτιγκερείῳ πίνακι καὶ ὁ παρὰ τῷ Ηεροσολυματικῷ Οδοιπορικῷ μηνημονεύμενος, καὶ ὁ κατὰ τὸν ἔνατον αἰώνα ἐν τῷ συναξαρίῳ Νικήτα πατρικίου τοῦ ὄμολογητοῦ ἀναφερόμενος Ερίβωλος, ἐν φροντίστειον ἀφιέρωται ὑπὸ αὐτοῦ τῷ ἐν Κωνσταντινούπολει Μονῇ τῆς Χρυσονίκης². Επομένως οὐκ ὄρθιος ὁ Γεδεών [ἔνθ' ἀν., σελ. 198] νομίζει τὸ Ερίβωλον τοῦ Συναξαριστοῦ κείμενον πλησίον τοῦ Παντεγίου. Φροντοῦμεν δὲ ἐπὶ πᾶσιν ὅτι μεταξὺ Ερίβωλου καὶ Αἰρητίων κώμης οὐδεμίᾳ ὑπέρβει σγέσις δύναται.

Ο Hammer [ἔνθ' ἀν., σελ. 156] τὸ περὶ τὸν ποταμὸν Δράκοντα εὐρισκόμενον πολύγιον Ερέγλι νῦν καλούμενον, λέγει ὅν τὴν Ερίβοιαν καὶ Ερίβωλον φαίνεται δὲ ὅτι τούτῳ ἐπεται καὶ ὁ Texier [Asie Mineure, σελ. 70, ἔκδ. Un. Pitt.], ὁ Leake ἐν τούτοις τῷ Δίσσῳ ἀναμφισβόλως ἐπόμενος, ἀκριβῶς κατέναντι τῆς Νικομηδείας ἐσημειώσατο τὸν Ερίβωλον ἐν τῷ ἐπισυναψθέντι γάρτῃ εἰς τὸ εἰρημένον πόνημα αὐτοῦ. Τὸ Ερέγλι κείται πολὺ μακράν τῆς Νικομηδείας, παρὰ τῷ νῦν Νερσέκ' τοῦτο καὶ μόνον, ἡ τοιαύτη δηλαδὴ θέσις αὐτοῦ, ἀποδίκηνον δὲ οὐδέλως ἐπέχει τὴν θέσιν τοῦ Ερίβωλου, τὴν ὑπὸ τοῦ Δίσσου οριζόμενην· περὶ τοῦ Ερέγλι οἱ γράψαντες τὰ Βιθυνικὰ [Κλεστόν. καὶ Παπαδόπούλος] γρά-

φουσί τινα ἐν σελ. 92—93 τοῦ ἔργου αὐτῶν, ὄνομάζοντες αὐτὸν Ήράκλειον. Λόγικῶς τὸ χωρίον ἦτο μετόχιον· εἴτα οἱ Όθωμανοι κατήλλιον εἰς τὴν παραλίαν καὶ συγκατίσαντες συνοικίκιν ἔλαχον αὐτοὶ τὴν ἐπωνυμίαν, Τεπέκιοι ὄνομάσαντες τὸ παλαιὸν χωρίον¹. Τούτο συνέθη πρὸ δύο αἰώνων. Νομίζουμεν ὅτι τὸ χωρίον ἐπέχει τὴν ἐν τῷ Καταβολίφ Μονῆν τοῦ Ήρακλείου, περὶ οὓς ιδιαιτέρως πραγματέωμενα.

2. 'Ἐν τῷ κυπαρισσοφύτῳ νεκροταφείῳ ἐπὶ τυμπάτος μαρμάρου εὑρούν τὰ γράμματα

ΣΤΟΙΧΙΑ

Βιθυνικῆς ἐποχῆς.

3. 'Ἐν τῷ αὐτῷ μέρει ἐπὶ μαρμαρίνου βάθρῳ τετραγωνού·

ΥΠΕΡΤΩΝ ΔΕΣΠΟΤΩΝ ΜΟΥ ΚΑΙ ΕΜΑΥΤΟΥΚΑΙ ΤΩΝ ΕΜΩΝ ΠΑΝΤΩΝ

'Η οπ' ἀρ. 8792 ἐν τῷ C. I. G. περιλαμβανομένη ἐπιγραφή

ΥΠΕΡΤΟΝ ΔΕΣΠΟΤΟΝ ΜΟΥ ΚΑΙ ΕΜΑΥΤΟΥΚΑΙ ΕΜΩΝ ΠΑΝΤΩΝ

68

μικρὰς παρουσιάζει παραλλαγάς· ἡδυνάμεθα ἵσως τὴν αὐτὴν εἰπεῖν, εἰ μὴ ἐγνωρίζομεν ἐκ τῶν σημειουμένων αὐτοῦ· διτι εὐρίσκετο ἐν τῷ κώμῃ Χαρταλιμῆ, πέμπτῳ νῦν σταθμῷ σιδηροδρομικῷ ἀπό Χαϊδρό-πασχ, ἀντιγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Βελού οὗ 1762, ἐκτὸς ἀν παραδεγμάτων μεταφρασαν αὐτῆς, συνήθη οὐσαν, ὡς εύρησομεν καὶ ἐν ἐρεζῆς ἐπιγραφῇ.

4. 'Ἐν παντοπωλείῳ παρὰ τὸν Μενζίλαγανέ μετὰ πολλῆς εὐλαβείσας ἐρύλασσετο τὸ ἀτελώς ἐνταῦθα εἰκονιζόμενον μαρμάρινον ἀνάγλυφον, ἔν τοις βεβλαμμένον ἔχον τὴν ἐπιφάνειαν, φέρον τὸν ἀντίτην τοῦ Ερίβωλου, τὴν ὑπὸ τοῦ Δίσσου οριζόμενην· περὶ τοῦ Ερέγλι οἱ γράψαντες τὰ Βιθυνικὰ [Κλεστόν. καὶ Παπαδόπούλος] γρά-

1. Αἱ εἰδῆσεις αὗται ἐν τοῖς Βιθυνικοῖς ὁ δὲ Sestini ἐν τοῖς 1781 ἀναφέρει παράλιον Ερέγλι, καὶ ἄλλο ὄμονον παρὰ τῷ ὄρος [ἔνθ' ἀν., σελ. 8].

ΑΓΑΘΗΤΥΧΗΜΑΡΚΟΣ ΣΤΑΤΙΟΣΙΟΥ ΛΙΑΝΟΣΚΑΙΣ
·ΝΟΣΙΡΥΦΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙΣ ΠΕΙΡΗΣΕΚΙΚΙΠΠΙΚ

ΟΙ ΕΠΙΤΑΝΚΙΑΝΕΩΝ ΝΩΝΤΩΝ ΤΩΝ ΚΑΙΝΟΥΜΕΡΩΝ ΚΑΙΟΙ
·ΟΥΝΩΝΕΣΟΗ ΠΕΣΤΩΝ ΝΕΚΣΥΝΩΡΙΑΣ ΥΧΑΡΙΣΤΟΥΝΙΑΣ
ΚΑΛΩΗΔΥΟΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΙΚΗ ΤΗΝ ΝΩΝ ΚΑΙ ΚΑΡΟΣ

5. Η ἐπιγραφή 3791 ἐν τῷ C. I. G. ἔξε-
δόθη, ως σημειοῦνται οἱ ἑκδόται, ὑπὸ τοῦ
Heusinger ἀπὸ τῶν ἐν ἔτει 1762 γενο-
μένων ἀντιγράφων τοῦ *Beldorf*, εὐρόντος
αὐτὴν ἐν Χαρταλιμῆ [Cartal prope Pentik].
Ταύτης πληρέστερον καὶ ὄρθότερον κείμενον
ἐδημοσίευσε μετὰ ἔνα ἀκριβῶς αἰῶνα, τῷ
1868, ὁ *A. Mordtmann* [πατήρ], εὐρών
αὐτὴν ἐν τῇ αὐλῇ τεμένους τῆς Γκεγπούζης.
Ἀναμφιθόλως ἐν ἐπισκευῇ τοῦ τεμένους κατὰ
τὸ διαρρεῦσαν χρονικὸν διάστημα μετεκομί-
σθη ἐκ Χαρταλιμῆς τὸ ἐνεπίγραφον μάρμαρον
εἰς τὴν Γκέγπουζαν, ως καὶ ἡ προμνησθεῖσα
ἐπιγραφὴ ἐκ Μάλτεπε. Ἐχει δὲ τὸ μὲν ἀντί-
γραφον τοῦ *Beldorf* οὕτω:

ΘΕΩΣΑΒΑΧΙΩΠΑΝΣΑ
ΙΡΑΝΩΘΟΜΒΩΜΟΝΑΝΕ
ΣΤΗΣΑΜΑΕΙΜΟΣΜΟΥ
ΚΙΑΝΟΥΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ
ΕΤΟΥΣΘΣΕΟΥΗΡΟΥΚΑΙ
ΑΝΤΩΝΙΝΟΥΣΕΒΑΣΤΩΝ

ἀναγιγνωσκόμενον ὑπὸ τοῦ *Heusinger*:

Θεῷ Σαβα[ζ]ίῳ π.αν[κο]
[ι]ράνω [τ]όδ[ν] βωμὸν ἀνέ-
στησα Μάξιμος Μου-
κιανοῦ εὐχαριστήριον.
"Ἐτους θ' Σεουήρου καὶ
Αντωνίνου Σεβασι[ά]ν.

Τὸ δὲ τοῦ *Mordtmann*¹ οὕτως:

ΑΓΑΘΗΤΥΧΗ
ΘΕΩΣΕΒΑΣΤΩΚΑΙΣΑ
ΑΝΤΩΝΙΝΩΤΟΝΒΩΜΟΝΑΝΕ
ΣΤΗΣΑΜΑΕΙΜΟΣΜΟ
ΜΙΑΝΟΥΕΥΧΑΡΙΣΤΗΝ
ΝΤΟΥΣΘΣΕΟΥΗΡΟΥΚΑΙ
ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΥΣΕΒΑΣΤΩΝ

1. *A. Mordtmann*; Inschriften aus Bithynien;
ἐν τῷ τεύχῃ Μαρτίου 1863 τοῦ περιοδικοῦ Sitzunber-
ichte der königl. bayer. Akad. der Wissen-
schaften, ἀρ. 52.

ἀναγιγνωσκόμενον:

'Αγαθῇ τύχῃ'
Θεῷ σεβαστῷ Καίσαρι
'Αντωνίνῳ τὸν βωμὸν ἀνέ-
στησα Μάξιμος Μ..
μιανοῦ εὐχαριστ...
... θ[εά]ν] Σεουήρου καὶ
Αντωνίνου Σεβαστῶν.

'Οδηγούμενοι ἐκ τῶν δύο διαφόρων ἀντι-
γράφων ἀναγιγνώσκομεν τὴν ἐπιγραφὴν οὐ-
τῶς: «'Αγαθῇ τύχῃ' Θεῷ σεβαστῷ Καίσαρι
'Αντωνίνῳ τὸν βωμὸν ἀνέστησα Μάξιμος
Μουκιανοῦ εὐχαριστήριον. "Ἐτους θ'", Σεουή-
ρου καὶ 'Αντωνίνου Σεβαστῶν». Κατὰ τοὺς
ἑκδότας τοῦ C. I. G., τὸ ἔτος ἀντιστοιχεῖ πρὸς
τὸ 206 ἀπὸ Χριστοῦ.

[Προσθήκη κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1900.—
'Ο A. Koerte ἀνεῦρε τὸ μάρμαρον πρὸ
τῆς θύρας τοῦ τζαμίου Μουσταφᾶ πασᾶ· καί-
τοι δὲ λέγει αὐτὸν κεχωσμένον ἐν μέρει εἰς τὴν
γῆν, ὅριζει ἐν τούτοις πλάτος καὶ μῆκος αὐτοῦ
0.65+0.55 μ. καὶ τὸ ὑψός τῶν γραμμά-
των εἰς 0.03.5 μ. Δυνηθεὶς ν' ἀντιγράψῃ
μόνον τοὺς πρώτους στίχους, ἀνέγνω: 'Αγαθῇ
τύχῃ' Θεῷ Σαβασίῳ Πανσαγανῷ κτλ. ὡς ἐν
τῷ C. I. G., καὶ θεωρεῖ ἐσφαλμένην τὴν τοῦ
παρὰ *Beldorf* πανσαρωγῷ ὄνόματος μεταθο-
λήν ὑπὸ τοῦ *Heusinger* εἰς Πανκοιραν, ἀναγνοῦς ὁ ἴδιος τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ τρί-
του στίχου ως Γ καὶ τὰ ἐν τέλει τοῦ β' ὡς
ΣΔ, καὶ μίαν μόνην ἐξήγησιν διδούς, τὴν
ὑπόθεσιν δι τοπικὸν τι ὄνομα ἔστι τὸ ἐπώ-
νυμον τούτο, διότι ἡκιστα πιθανὴν νομίζει
σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν λέξιν πανσαργίαν, ση-
μαίνονταν τὴν πανοπλίαν [Kleinasiatische
Studien V, № 21, ἐν σελ. 425 τοῦ XXIV
τόμου (1899) τοῦ Athenische Mittheil-
lungen]. 'Αγνοῶν ὁ Koerte τὴν δημοσίευ-
σιν τοῦ *Mordtmann*, ἀναφέρει μόνον τὴν ἐν
τῷ C. I. G. ἀναριθμὸν γενομένην· ὥστε ἐκ
τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ τὴν ἀκριβῆ τοῦ μαρ-
μάρου θέσιν μόνον γνωρίζομεν, ἐμμένοντες εἰς
τὴν ύπ' ήμῶν διδούμενην ἀνάγνωσιν ἐπὶ τῇ
βάσει τῶν ἀντιγράφων· ἀτυχῶς δὲν ἀνέφε-
μεν τὸ μάρμαρον κατά τινα πρόσφατον ήμῶν
ἐπίσκεψιν τοῦ τόπου, μαθόντες δι τοιτέοντα
καθ' ὀλοκληρίαν ἐσχάτως.

6. Ἐπὶ τοῦ ἐκ γρανίτου κίονος, περὶ ὃν ἡ
εἰς τὸν μιναρὲν ἀνάγουσα κλίμαξ, ἐν τῷ
τζαμίῳ τοῦ Σουλτάνου Ὁρχάν σφέτει πεν-
τάστιχος βυζαντινὴ ἐπιγραφή, πάσας τὰς

λέξεις συντετμημένας ἔχουσα· συμπληρώσαν-
τες διας ἡδυνήθημεν ἀνέγνωμεν τὰ ἐπόμενα·

+ ΜΗΣ ΤΙ ΚΕΤΙΨΧ
λάλσ ζκος Τμοραχο
χονε ςχ· Τεμ· 18. 1ώ· μχο
χοκος· Β· : ςχ· ς· : γικου
Ε· ομ· Χ· Η· Τ· θ· ζ+

+ Μνήσθητι, Κύριε, τῶν ψυχῶν
τῶν δούλων σου Κωνσταντίνου μοναχοῦ
.... χοῦ νέου χ Στεργίου [ἢ Ιερεμίου]. Ιαννου
.... χοῦ Κωνσταντίνου, Βασιλείου
μοναχοῦ Ολκονόμου

5 ε.ο. +

Φρονοῦμεν δι τι ἐν τῷ ε' στίχῳ εὑρηται· ἡ
χρονολογία· τοις ἐπιγενεστέροις συνιστῶμεν
τὴν πλήρη ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ἐν ὁμοιοτύπῳ
ἔκδοσιν, τοῦ ἡμετέρου ἀποτυπώματος ἀτε-
λοῦς ὄντος.

ΤΑ ΒΟΥΤΙΟΥ

Οι διεξερχόμενοι τοὺς βυζαντινοὺς χρονο-
γράφους γινώσκουσι «τὸ ἐμπόριον τῶν Βου-
τίου», μηνημονεύμενον μὲν ὑπὸ πέντε τοιού-
των, ἐν μιᾷ ὅμως καὶ τῇ αὐτῇ περιπτώσει,
εἰς τὴν εἰς αὐτὸν γενομένην μετάβασιν [πρό-
κενσον] τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Σοφοῦ
κατὰ τὸ 904 ἔτος «πρὸς τὸ ἐγκαινίσαι τὴν
μονὴν Χριστοφόρου πρωτοθεστιαρίου αὐτοῦ».
Ἐκ τῶν πέντε χρονογράφων ὁ μὲν Λέων ὁ
Γραμματικὸς [σελ. 422, Ε. R.] γράφει «τῶν
Βουτίου»· ὁ δὲ Γεώργιος Μοραχός [σελ. 557,
Ε. R.], ὁ Ανάρνυμος [βιογράφος Λέοντος νιοῦ
Βασιλείου, § κ', σελ. 225 Ε. R.] καὶ ὁ Γεώρ-
γιος Ἄμασιαλδς [σελ. 783, ἔσδ. Murralt]
«τῶν Βουτίου», καὶ ὁ Γεώργιος Κεδρηός, ἐνα
ὅλον αἰῶνα μεταγενέστερος τῶν ὅλων [σελ.
600 Ε. R.] «τοῦ Βουτίου». Περὶ τῆς παρα-
γωγῆς τῆς ἐπωνυμίας εἴτε περὶ τῆς θέσεως
οὗτ' ἐξ αὐτῶν τις οὔτ' ἐκ τῶν ἐκδοτῶν ἐστη-
μειώσατό τι. Μόνος ὁ ἐκ τῶν συγχρόνων
Σκαρλάτος λέγει τοποθετητέον τὸ ἐμπόριον
τοῦτο εἰς τὴν βιθυνικὴν ἀκτὴν ἐπὶ τοῦ Ἀστα-
κηνοῦ κόλπου, καὶ δι τοιτέοντας

ἐν ἔτει 487 καὶ αὐθίς ἐν ἔτει 510 ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν¹, προσχθείς εἰς τοῦτο ἴσως διότι παρὰ Κεδονηῷ ἀπαντᾷ ὁ τύπος «Βοαιτίου», συμπίπτων ἐν μέρει τῷ ἐν τοῖς *Fasti* [τοῖς συνεχεδομένοις τῷ] *Χρονικῷ Πασχαλίᾳ XIV* τῶν *Selecta κτλ.*] κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ἀνα-ρεομένῳ ὄνόματι τοῦ ὑπάτου *Βοητίου*, ἀντὶ *Βοηθείου*, φερομένου ἐν τῷ *Χρονικῷ Πασχαλίῳ* κατά τε τὰ αὐτὰ ἔτη καὶ κατὰ τὸ 522 [524, κατὰ τὸν *Muralt*, *Ess. de chr. Byz.*]. Ὁ *Δουκάγγιος* ἐν ταῖς σημειώσεσιν αὐτοῦ εἰς τὸ ἔτος 487 τοῦ *Χρονικοῦ Πασχαλίου* τρία διάφορα πρόσωπα δοντας λέγει τοὺς ὑπὸ τῷ ὄνομα τοῦτο ὑπατεύσαντας: ἔνα μὲν τὸν ἐν ἔτει 487, ἔτερον τὸν ἐν ἔτει 510, δοτις ἦν ὁ ῥήτωρ ἅμα καὶ φιλόσοφος *Σεβερῖνος Βοέτιος*, διὰ τοῦ γράμματος τ [οὐχὶ θ] ὡς καὶ ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ γραφόμενος, καὶ τρίτον τὸν ἐν ἔτει 522 σὺν τῷ *Συμμάχῳ* ὑπατεύσαντα, σὺν ὁ *Σιδημόνδος* ἀμφοτέρους μίοντις λέγει τοῦ φιλοσόφου *Βοετίου*. Ἀναφέρεται καὶ τέταρτος *Βοέτιος* ὑπα-τος, παχύθεις τῷ 577 ἐτεί².

Αγνοοῦμεν ἐὰν ὑπάρχῃ σχέσις τις μεταξὺ τοῦ ὄνοματός τίνος τῶν ὑπάτων τούτων καὶ τῆς ἐπωνυμίας τοῦ ἐμπορίου, καίπερ γνωστοῖς ὅντος δτι πλεῖσται τοικῦται, ἐντός τε καὶ πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρόχθιτσαν ἀπὸ τῶν ὄνομάτων διαφόρων ἀρχόντων· ωτα τὰ Ἀρθείου, τὰ Αἰθερίου, τὰ Βιγλενίου, τὰ Δαρείου, τὰ Εὐγείου, τὰ Μαρτινακίου, τὰ Φλώρου κτλ. Ἀλλὰ γνωρίζομεν σχόλιον τις φέρον μαρτυρίαν ἐκ τῶν Βιθυνιακῶν τοῦ Ἀρρανοῦ, τρεῖς καὶ ἡμισιν διλους κιῶνας προγενεστέρου τοῦ πρώτου μηνημονευθέντος ὑπάτου Βοηθείου ἢ Βοητίου, τὸ ὁποίον λέγεται τὴν Λίθισταν καλουμένην τότε «τὰ Βουτίου». Τὸ σχόλιον, δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Κράμμερ³, ἐπάγεται εἰς τοὺς ἔξης στίχους τοῦ βυζαντηνοῦ ποιητοῦ Τζέτζη [Χιλ. 1, 798]

Αντός δέ φάρμακον πιὼν θνήσκει πρός Βιθυνίαν
πρός τι χωρίον Λίβυσσαν καλούμενον τῇ εκλησίᾳ
δοκῶν δανεῖν εἰς Λίβυσσαν πατερίδα τὴν οἰκείαν
ἥν γὰρ Ἀρρίβα τις χρησιμός, οὗτῳ πως γεγραμ-
μένος:
«Λίβυσσα κρύψει βώλος Ἀρρίβα δέιλας»

1. Σκαρλάτος. Κ/πολις, τ. B', σελ. 283

2. Muralt; ἔνθ' ἀγ., addit. σελ. 697.—Ducan-
gius; σημ. εἰς Χρον. Πασχ., ἔτος τα' Ιουνίου Β'.

3. Miller; *Fragm. Hist. Gr.*, t. III, σελ. 600
[εζδ. Didot], *κατά τὸν Cramer*, *'Ανέκδοτα*, t. III,
ελ. 353.

Εις τὴν τοῦ δευτέρου στίχου φράσιν «πρόστι^{τι} χωρίον Λιθουσσαν» τὸ σχόλιον λέγει: *Τὸν δὲ νῦν καλούμενον τὰ Βουτίου, ὡς Ἀρραιαδός ἐν Βιθυνιακοῖς γράφει.* Ἐπὶ τοῦ προκειμένου γεννᾶται ἡμῖν ἡ ἔξης ἀπορία· ἂν ἐπὶ Ἀρραιαδοῦ ἡ Λιθουσσα ἐκκλείτο τὰ Βουτίου, πῶς οὐδὲ ὁ Στέφανος Βυζάντιος, ὁ πολλὰ ἐκ τῶν Βιθυνιακῶν τοῦ Ἀρραιαδοῦ ἀρσάμενος, οὐδὲ οὐ κατὰ δύο καὶ πλέον αἰῶνας μεταχειρέστερος τούτου συγγραφεῖς διέλαβόν τι περὶ τῆς πληροφορίας ταύτης; Εἰς ἐπίλυσιν τῆς ἀπορίας δύο τινὰ παραδεχόμεθα· α' ὅτι διεφθαρμένον περιεσθήη ἡμῖν τοῦ σχολίου τὸ κείμενον, μεταλλαγείσης τῆς ἀρχικῆς σειρᾶς τῶν φράσεων· τὴν φράσιν ὡς Ἀρραιαδός ἐν Βιθυνιακοῖς γράφει ὑπολαμβάνομεν προτασσομένην τῆς φράσεως «τὸ νῦν καλούμενον τὰ Βουτίου», καὶ τὴν μαρτυρίαν φερομένην εἰς πίστωσιν τοῦ ἐν τῷ χωρίῳ Λιθουσσῃ ἐπελθόντος θανάτου τοῦ Ἀρνίβα, οὐχὶ εἰς τὴν τῆς ἐπωνυμίας τὰ Βουτίου κατὰ τους χρόνους τοῦ σχολιογράφου· β' ὅτι ἡ μὲν πόλις, μεσόγειος οὖσα καὶ πόλις οὐ τυχαία, διετήρησε τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς ὄνομα μέχρι τῶν τελευταίων χρονῶν, ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου λιμνὴ αὐτῆς, ἀδριστὸν πως ἔχων ὄνομα, ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν «τὸ ἐμπόριον τῶν Βουτίου» ἀπὸ τῶν χρόνων ἵσως τοῦ Ἀρραιαδοῦ καὶ διετήρει αὐτὸν καὶ ἐπὶ τῶν μνημονευθέντων βυζαντηνῶν χρονογράφων. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔτι ὁ γράψας τὸ σχόλιον σφαλλόμενος φωρᾶται· διότι τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην δίδωσι τῇ πόλει Λιθουσσῃ. Ὁ παρεδήποτε δῆμος εὑρίσκομεν τὴν θέσιν «τῶν Βουτίου» παρὰ τὴν νῦν Ἀριτζοῦν [Δάριτζε].

Ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενομένου ἡμῖν παρατηροῦμεν διὰ ὁ Σκαρολάτος ἐσφάλη γράψας δτὸν ὁ Λέων μετέβη εἰς τὰ Βουτίου «ἀπερχόμενος εἰς τὰς ἐν τῷ ὅρει τοῦ Δαμακτρύος Νοστιάζεις δπως ἐγκαυνιάσῃ τὴν ἐκεῖ κτισθεῖσαν μονὴν τοῦ εὐνοούμενου αὐτοῦ Χριστοφόρου Σαμωνᾶ τοῦ Πατρικίου καὶ Πρωτοθεστιαρίου». Ἡ μονὴ τῶν Νοστιών ἦτο ἐν παραλίῳ τόπῳ καὶ ᾧδηθη χάριν τοῦ Παρακοιμωμένου Κωνσταντίου εὐνοούμενου τοῦ κύτοκράτορος τούτου· ἐπὶ τοῦ ὄρους Δαμακτρύος μονὴν εἶχεν ὁ παταρίκιος Σαμωνᾶς, τὴν ἐπιλεγομένην τῶν Σπειρῶν¹. Εἰς τὰ Βουτίου μετέβη ὁ Λέων δπως ἐγκαυνίασῃ τὴν μονὴν τοῦ πρωτοθεστιαρίου Χρι-

1. Βλέπε σελ. 132 τοῦ Ἀργαιολογίου. Παραρτήμ. τοῦ ΙΖ' τόμου τοῦ Περιοδικοῦ τοῦ ἐν Κ/πόλει Ἐλλ. Φιλ. Συλλόγου διατριβῆνη ήμάδιν περὶ Δαματρίους.

στοιφόρου, ώς τὰ ἐν τοῖς ἄνω μνημονεύθεντ
χωρία τῶν χρονογράφων μαρτυροῦσιν. "Αλλ
λοιπὸν ἡ τοῦ Κωνσταντίνου μονὴ τῶν Νοο
σιῶν παράλιος λεγομένη, ἀλλη ἡ τοῦ Σαμων
τῶν Σπειρῶν, ἐπὶ τοῦ Δαμακτύος, καὶ ἀλλ
ἡ τοῦ Χριστοφόρου, ἀγνώστου θέσεως, ἐκτὸ^τ
ἄν ύποτεθῆ εἰς τὰ Βουτίου ἐγγερμένη, καὶ
ἀγνώστου ἐπωνυμίας.

Ἐν ἄλλῃ εὐκαιρίᾳ θέλομεν, σὺν Θεῷ, δια-
λάβει· καὶ περὶ ἄλλων μερῶν τοῦ Ἀστακηνο-
κόλπου, ἀκολουθοῦντες τὴν αὐτὴν τάξιν τῆ-
παρούστης πραγματείας.

[Γ. Γ. Τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ ἄρθρου επέρας εὑρισκομένης, ὡς κ. B. A. Μυστακίδη προφρόνως πάνυ ἀνεκοινώσατο ἡμῖν συντετμη-

μένον σημείωμα ἐκ τῶν Γεωγραφικῶν αὐτοῦ τῆς ἐπομένης παρὰ *Schlumberger* (*Musée Archéol.*, 1879, σελ. 35) μνείας περὶ Δακικῆς ἐπὶ λατινοκρατίας: «Ἐν ἔτει 1224 τὰ φέουδα τοῦ Χάρακος, τῆς Δακικῆς, τοῦ Δασκυλίου καὶ τῶν Νικητιάτων κατεῖχεν ὁ *Geoffrey de Mère*, τότε μὲν κύριος (*sire*) τῆς Αἴνου, βραδύτερον δέ, ἐν ἔτει 1228, κοντόσταυλος (*connétable*) τοῦ λατινικοῦ τῆς Ἀνατολῆς κράτους· τὰς ἐν Ἀσίᾳ ταύτας λατινικὰς κτήσεις ἀνέλαβον δῆμος ἐν ἔτει 1240 οἱ ἐν Νικαιᾷ Ἔλληνες». Ή μαρτυρία αὕτη κυροῦσα συμπληροῦ ὅσα καὶ ἡμεῖς εἰπομένιαν ἀνωτέρω (σελ. 270) περὶ τῆς πόλεως κατὰ τοὺς χρόνους τούτους.

